

هه‌لویستی ئەحمەدی نالبەند ل هەمبەر رەوشا سیاسیا عێراق

١٩٦٣-١٩٢١

پ. ه. د. عماد ویسی خالد

پشکا زمانی کوردی - کۆلیژا زمانان - زانکۆیا دهۆک - هەریما کوردستان/ عێراق

هەر ژ پەیدابوونا عێراقی بارودوخێ سیاسیی وئ و گۆرانکاریین ب لەزێن د مەیدانا سیاسیدا روو ددان کاتیکرنەکا ئیکسەر ل سەر ئەدەبێ کوردیدا هەبوویەو بەرھەمی پڕانیا ھۆزانفان یی قالا نەبوویە ژ بابەتێن سیاسی.

ئەحمەدی نالبەند ئیک ژ وان ھۆزانفانیاھ کو ژ قی کارتیکنی بئ بەھر نەبوویە و رەنگفەدانا بارودوخێ سیاسیی عێراقی د ناف ھۆزانین ویدا بەرچاف دکەفیت.هەلویستی ھۆزانفان ئەحمەدی نالبەند ل سەر رویدانی دەرۆبەرئ وئ، زێدەباری دەرخیستنا ئاستی رەوشەنبیریا سیاسی، رێژا ئاگەھداربوونا وئ ل سەر گۆرانکاریین ب لەزێن ل عێراقی پەیدا دبوون، دئیخیبە بەرچاف ول گەل بەرچاف وەرگرتنا واقعئ وئ سەردەمی وب زحمەت بوونا بدەستفەھینانا زانیاریان یان ئاگەھداربوون، بەھای قی ئاستی دیارتر دبیت. نالبەند شایە وینەھەکی روون ژ رویدانی سیاسیی مەیدانا عێراقی دا بۆ خواندەقانی وینە بکەت و پێنگاھانەرەف ھشیاریا مللەتی پاقیزیت، داکو کارتیکرن وئ رویدانان ل سەر خەلکی کوردستان سقکتر لی بکەت.

پەیفین سەرەکی: ھۆزانا ھەقچەرەخ، ھوزانا سیاسی، نالبەند، باغی کوردان، باری سیاسی عێراقا نوی

پیشەکی:

گرنکیا بابەتی:

پەیوەندی دناقبەرا سیاسەت وئەدەب پەیوەندیەکا ئەزەلیە، ھەرچەندە ژ سەردەمێن دێرین وەرە ئارمانجا سیاسیان رێقەبرنا وەلاتی و پاراستنا دەستەلاتی بوویەو ھندەک جارن پێخەمەت گەھشتنا ب قی ئارمانج سەنووڕین دادپەرۆمەری و رەوشتی بەزاندینە. ئەدییان ژئ،

وەك چىنا بزاره يا مللەتى، ئەركى چاڤدېريا برىڤهبرنا وەلاتى ب شىۆمىهكى هەژى و ب بەرچاڤ وەرگرتنەناماڤىن كەسوكى وپاراستنا سنوورېن رەموشتى ب ستوین خۆڤهگرتیه.

هزرا سەرەكيا سياسيان گەهشتنا ب ئارمانجانە ب هەر رێك و بهايەك هەبیت، واتە ئارمانج دبیته مەبەست و رێكا گەهشتنا ب وئ، هەرچاوه بیت، ئاسایى و رموايه، لەورا ئەدیيان ب ئەركى خۆ زانیه ببیته رێنیشاندر بۆ دەستەلاتى و هەقسەنگیا بەرژمەندیا وئ و خەلكى بپاریزن. ئەڤه خالە بوویه هۆكاری رەنگشەدانا سیاسەتێ د ناف بەرهەمێن ئەدەبیدا، ئەو بەرهەم ژى وەك دیدەڤان ل سەر واقعى سیاسى دەینە هژمارتن.

ئەگەرین هەلبزارتن بابەتى:

زۆر جار بۆ گەهشتنا ب راستیا مێژوویى یا دیاردەك، ئەشپىن ب تنى پشتبەستنى ب تومار رویدانان ژ لایى مێژوونڤیسانه بکەین، چونکە هەندەك جارن ئەو ژێدر ل دويف بەرژمەندیا دەستەلاتى یان ل بن چاڤدېريا وان هاتینه نڤیسینو راستیا رویدانان دئ یا مژاوى بیت. ئەدەب و ئەدیب وەك لایەنەك دوبر ژ بەرژمەندیین سیاسى دیشپى ببە ژێدرین باومرپێکرى بۆ بەرچاڤکرنا رویدانان ل سەرەدەمەك دیارکرى. نالەند ژى وەك هۆزانقەنەك، دوبر ژ بەرژمەندیین سیاسى، بوویه دیدەڤانەك ل سەر رویدانان و هەلوێستى مللەتى بەرامبەر وان کاودانین سیاسيێن تیدا دەرپاز بووین. ئەڤ بەرهەمێن هۆزانقانى مە پتر نێزیکى واقعى سیاسيێ وى سەرەدەمى دکەت.

سنوورێ ڤهکۆلین:

سنوورێ ڤهکۆلینى واقعى سیاسيێ عێراقى، هەر ژ دامەزراندن ل سالا، ۱۹۲۱ د دیوانا باغى کوردان یا نالەندى ب خۆڤه دگريتن و ب وەغەرکنا هۆزانقانى ل سالا ۱۹۶۳ رویدانین سیاسيێن عێراقى هەتا وئ سالى سنووردار دبن.

رێبازا ڤهکۆلین:

رێبازا وەسفى - شلوڤهکارى بۆ نڤیسینا ڤى ڤهکۆلینى هاتیه بکارهینان.

پهیکهري ڤهکۆلین:

ئەڤ ڤهکۆلینه ژ دوو پشکان پێک دەیت: پشکا ئێک پشکا تیوریە و هاتیه تەرخانکرن بۆ هۆزانا سیاسى و تیدا تیگەه، تاییهتەندى و جۆرین وئ هاتینه دەستنیشانکرن، زێدەبارى هۆزانا سیاسیا کوردی و هەلوێستى وئ، هەر ژ کەڤن وەرە، هەتا ڤى سەرەدەمى. پشکا دووئ ل سەر دوو سەربابەتان هاتیه دابەشکرن، سەربابەتێ ئێکى هاتیه تەرخانکرن بۆ ژيانا نالەندى و ل سەر بابەتێ دى هەلوێستى نالەندى ل هەمبەر رویدانین

سیاسییڻ عیراق، ھر ژ دامه‌زاندن هه‌تا وه‌غهرکنا هۆزانشانی، هاتینه به‌حسکرن. ل دویمایی ژ ئه‌نجام، لیستا ژیدمران و پوخته‌یا هه‌کۆلین ب زمانێ عه‌ره‌بی و ئنگلیزی ده‌یت.

پشکا ئیکے:

۱- ھۆزانا سىياسى:

[illegible]

ٲهرڪڻ ناساندنا واقعن مروي د ٻهر سردهمهڪيدا دببته ريڪه ڪو ٺهديمببات ببه((قوديڪه ڪا نبشاندمرا رويدان، رموش وتببال، رمفتار، پيڪول و هرزين چفاكي، ڪو زمانن دمربرين وناساندنا مللهتيه ومللهت ب ريڪا وي دهپته نياسين)). (روح الاميني، ١٣٧٩هش، ص٩)

ژینگه‌ها جفاکی و سیاسی کارتی‌کرنی ل سەر ئەدمەبیاتێ دکت و ئەدمەبیات ژێ ل دویف ئێ رەنگشە دانێ کارتی‌کرنی ل سەر باری جفاکی و سیاسی دکت و دبیته ریکەک بۆ ناساندنا تایبەتمەندی و وەرچەرخانی رەوشەنبیری، جفاکی و سیاسیی کۆمەلگەهێ. ب ئێ چەندی هۆزانا سیاسی ژ هۆزانه‌کا هەستیاری بەرهف لایەنێ ژیری و لۆژیکی دجیت، لەورا رەنگشە‌دانا خەیاڵی تێدا کیم دبیته ئەرک وینەکرنا واقەک هەستیاری ب ستوین خۆفە‌دگریتن، دەمێ هەست ب مەترسیا ل سەر واقعی دکت، ژ بۆ پاراستنا بالانس و سەقامگیریا سیاسی، رەخنین دژوار ئاراستە‌ی دەستە‌لاتێ دکت؛ ب رامانە‌کا دی هۆزانا سیاسی ل وی دەمیدا پەیدا‌دبیت کو گە‌ندە‌لی دکتە‌یتە د سیاسە‌تێدا و هۆزان ب راستە‌کرنا وێ گە‌ندە‌لیع رادبیت.

١-١ پێناسا هۆزانا سیاسى:

ژبه‌ر گرنگیا بابته‌ى سیاسه‌تى و رهنه‌گه‌دانا و ئ ل سه‌ر هه‌مى جومه‌گه‌ ولایه‌نن ژيانا جفاکى، ئەف بابته‌ ژ لایى زانایانه‌ ب گرنه‌گه‌ هاتیه‌ وهره‌گرتن و بۆ ئەده‌بیاتا سیاسى-ب هۆزان و په‌خشانقه‌-چه‌ندن پێناسه‌ هیانیه‌. (د. شه‌وقى زه‌یف) ده‌بیژیت: ((هۆزانا سیاسى هۆزانه‌که‌ ده‌برینه‌ى ژ رویدانه‌ى سیاسیه‌ى سه‌رده‌مه‌کى ژ سه‌رده‌مان ده‌کتیان هۆزانه‌که‌ گریه‌داى ستایشکرنا ده‌سته‌لاتداره‌کى یان لاوانده‌وه‌ وپه‌گوتن یان هه‌رشکره‌ سه‌ر، ئەفه‌ ژى ژ سه‌رده‌مه‌ین که‌فن وهره‌ یا به‌رچاقه‌)) (ظه‌یف، ب.س، ص ١٩٤-١٩٥). ل فه‌یره‌ هه‌ر به‌ره‌مه‌که‌ گریه‌داى ب سیاسه‌تى یان که‌سایه‌تیه‌ى سیاسیه‌ ب به‌ره‌مه‌ین سیاسى هاتیه‌ قه‌له‌مدان، هه‌رچه‌نده‌ بابته‌ین شانازییه‌یکرن یان ستایشکرنا یان په‌گوتنه‌وه‌ بابته‌ین سه‌ریخۆ سه‌رده‌مه‌رى ل که‌ل ده‌یه‌ته‌ کرن.

ئه‌حمه‌د ئەلشایب هۆزانا سیاسى وه‌ک هونه‌ره‌ک ده‌بینیت کو سه‌رده‌میا سیاسه‌تى ده‌کت، ده‌مه‌ی ده‌بیژیت: ((هۆزانا سیاسى هونه‌رى ئاخافته‌ى یه‌کو ب سیسته‌مه‌ى ناخه‌وه‌ی ده‌وله‌تى یان کارته‌یکرن و جه‌ئ وئ دناقه‌را ده‌وله‌تانه‌ ده‌یه‌ته‌ گریه‌دان)) (الشایب، ١٩٥٣، ص ٤)، واته‌ هه‌ر هۆزانه‌کا به‌حه‌سێ سیسته‌مه‌ی ده‌سته‌لاتداریه‌ی بکه‌ت ب هۆزانا سیاسى ده‌یه‌ته‌ هه‌رمارتن، زه‌ده‌بارى ئەو به‌ره‌مه‌ین به‌حه‌سێ په‌یه‌وه‌ندیه‌ن دناقه‌را ده‌وله‌تان ده‌کن. ئەف پێناسه‌ ده‌یه‌ته‌ پێناسه‌کا گه‌شتگیر و په‌دقه‌ ب روونکره‌کا په‌تره‌ سه‌باره‌تپه‌له‌ و په‌یه‌وه‌ندیا ده‌وله‌تان، چونکه‌ ئەف بابته‌ ده‌چنه‌ بن سه‌یبه‌را فه‌کۆلینه‌ى سیاسى و میژووێ و بته‌ن ده‌مه‌ی کارته‌یکرنه‌کا راسته‌وه‌خۆ یان نه‌راسته‌وه‌خۆ ل سه‌ر ژیارا خه‌لکى ده‌کن ب ئەده‌بیاتا سیاسى ده‌یه‌ته‌ هه‌رمارتن.

هنده‌ک زانا هۆزانا سیاسى وه‌ک ره‌یکه‌ک بۆ چاره‌سه‌رکرنا وان ئاریشان ده‌بینن کو ده‌جفاکیدا په‌یده‌ابوو و ده‌بنه‌ ده‌رگه‌هه‌ک بۆ چه‌یکرنا گۆرانکاریان، ((هۆزانا سیاسى په‌یه‌که‌ بۆ چاکسازیا سیاسیه‌ی لۆژیکه‌کا هه‌زرى، ئەو هه‌زرى چ نه‌ستیمانه‌په‌روه‌رى یان نه‌ته‌وه‌یه‌ی یان ئیسلامى یان هه‌ر ته‌شته‌کى دى بیت)) (الزه‌یری، ٢٠٠٠، ص ١١). ب فه‌ی چه‌نده‌ی هۆزانا سیاسى جوهره‌کى جیاوازه‌ى هۆزانه‌یه‌ کو ده‌برینه‌ى ژ هه‌لوسته‌یه‌ى سیاسیه‌ى دیارکرى و بۆجوونه‌ی که‌سه‌یه‌ى هۆزانه‌ی ده‌کت، له‌ ژ شه‌وازه‌ى شه‌یرى ده‌رناکه‌فه‌یتو به‌ایه‌ن ئەده‌بى و هونه‌رى په‌شتگوه‌ ناهاقه‌یه‌یه‌یه‌؛ ده‌یه‌ته‌ ره‌یکه‌ک یان بانگه‌وازه‌ک بۆ داخوازیا یه‌کسانى و داپه‌روه‌ریه‌ی دناقه‌را که‌سه‌یه‌ى جفاکیدا و ده‌زایه‌تیا خۆ بۆ سیسته‌مه‌ین ناسه‌قامگیر دیار ده‌کت.

هۆزانا سیاسى ده‌یه‌ته‌ دیتنا ئایده‌لۆژى و سیاسیا هۆزانه‌ی و هه‌ر به‌ره‌مه‌ک ده‌یه‌ته‌ هه‌لگرێ په‌یاما ئاشکرا یان فه‌شارتیا وى و هۆزانه‌ی مافى ده‌برینه‌ ئازاد ل سه‌ر

هه‌لویستین خۆ هه‌یه و ئاساییه کو ئەف هه‌لویسته رهنگه‌دانێل سهر ئیستاتیکا و ته‌کنیکا هونه‌ریا به‌ره‌مه‌می هه‌بیت، ئێ باشتره کارتی‌کرنه‌کا نه‌گه‌تیف ل سهر نه‌که‌ت.

٢-١ تاییه‌تمه‌ندیین هۆزانا سیاسی:

هۆزانا سیاسی وه‌ک جۆره‌کی سهربخۆ ژ هۆزانی، هه‌لگرێ هنده‌ک تاییه‌تمه‌ندیانه کو وێ ژ هۆزانی دى جودا دکه‌ت:

(١) ژ لایێ روخساریقه زمانێ وێ به‌ره‌ف ساه‌دیێ قه‌ دجیت، واته‌ نیزیکی زمانێ رۆژانه دبیت چونکی خودان خوانده‌قانه‌کی تاییه‌ت نینه، به‌لکو خه‌لک ب هه‌می چینی خۆقه دبینه خوانده‌قان و هۆزانشان بۆ گه‌هاندنا په‌یاما خۆ نه‌چاره ئاستی هونه‌ریێ به‌ره‌مه‌می دابه‌زینیته.

(٢) زمانیه‌هۆزانی زۆر جار پری زاراوێن رۆژانه دبن و هنده‌ک جارێ ژ به‌ر شکاندنا ده‌سته‌هلاتی یان لایه‌نه‌کی سیاسی، په‌یچیێ نه‌شرین ده‌یینه بکاره‌ینان.

(٣) گرێدانا هۆزانی ب رویدانیێ سیاسیقه.

(٤) گرێدانا هۆزانی ب رویدانیێ میژووییقه، بۆ به‌لگه‌دارکرن بۆچوونان و به‌رزکرن ئاستی باومریێ.

(٥) هۆزان دبیه‌ ریکه‌ک بۆ دهربرینا هه‌لویستی ئایدۆلۆژی و سیاسیێ هۆزانشانی.

(٦) ژ لایێ شیوازیقه هۆزانشان په‌یچیێ سیاسی و نه‌تیماپه‌روه‌ری یان نه‌ته‌وه‌یی بکار ده‌ینیته.

(٧) هۆزان دبیه‌ بانگه‌وازه‌ک بۆ شورمه‌ش و گه‌هۆرینا ده‌سته‌هلاتی.

(٨) هۆزانشان د هۆزانیێ خۆدا داخوازا ئیکگرته‌ جهمومری دکه‌ت، له‌وا ئاست و داخوازیێ جهمومری ژێ ل به‌رچا‌ف و مرگیت.

(٩) نافه‌روکا سیاسی یا هۆزانی گرێدای واقعی وێ ده‌قه‌رییه‌ کو تیدا سه‌ره‌لدايه، بو نمونه‌ ل رۆژه‌لاتا نافینابه‌تیێ ((هه‌لبزارتن، جقاتا نوینه‌ران یان په‌رله‌مان، حزب، ده‌ستور، ئازادیا ملله‌تی و رویدانیێ سیاسی وه‌ک جه‌نگیێ جیهانی، هه‌رفتن و ژیکبژکی‌نا ده‌وله‌تا عوسمانی و داگیرکاریا به‌ریتانی)) (عزال‌دین، ١٩٦٥، ص ١١١-١١٥) ب خۆقه‌دگریته.

٣-١ جۆریێ هۆزانی ل دویف واقعی سیاسی:

هۆزانا گرێدای ب سیاسه‌ت و واقعی سیاسیقه ل ده‌ف هۆزانشانان- ل دویف هه‌لویستین وان- ب چه‌ند جۆره‌کان دهر دکه‌فیت، ژ وان:

(١) هۆزانا نشتیمانپەرۆمى: تايه‌ك هه‌ره گرنگى گريداى ب سياسه‌تيقه‌يه، كو((بو خوى خوشه‌ويستى ئه‌و نيشتمان هه‌هه‌ست كردن به‌و په‌يوه‌نديه دهرۆنيه ئه‌گه‌يه‌ني، كه هاوولاتي دهبه‌ستيت پيوه، واي ئه‌ ده‌كات خوشي بوي شانازي پيوه بكاوتله پيناويدا قورباني بدات)) (مسته‌فا، ١٩٨٨، ل ١٧٠). ئه‌ف هۆزانه هۆزانه‌كا راسته‌قينه‌يه‌كو((شيوهي نه‌ته‌وه‌يي و نيشتماني بو و به‌راوي خاك و خولي وولاتي ئه‌ به‌رز ئه‌بيته‌وه، دهنكي ره‌سه‌نايه‌تي هه‌سته پيرۆزه‌كه‌ي رۆلاني نه‌ته‌وه‌يه و به‌ دوناي ئه‌گه‌يپنيو هه‌ويئي پاكي و دلسۆزي تيا ئه‌زي)) (ئاگرين، ١٩٨٨، ل ٤٧). ئه‌ف هۆزانج گرنگيه‌كا تايه‌ت ل ده‌ف هۆزانفاني كورد هه‌بوويه، ب رهنگه‌كي كيم هۆزانفاني كورد هه‌نه كو رهنگه‌فانا نشتيمانپەرۆمى د هۆزانين واندا دهرنه‌كه‌فيت، له‌ورا مارف خه‌زنه‌دار هۆزانا سياسي ب ((شعري كلاسيكي تازه)) (خه‌زنه‌دار، ١٩٨٤، ل ١٣٠) ناف ده‌ت.

هۆزانا نشتيمانپەرۆمى ب گشتي((ژ كومه‌كا تايه‌تمه‌نديان پيك هاتيه بو ده‌ستيشانكرنا ديتنا كه‌سه‌كي بو ئه‌ركه‌ك دياركري و ده‌سته‌يه‌كا مروشان، كو پيكفه ده‌ينه گريدان و نيرينا وان تيكه‌لي هه‌لويسه‌ت سۆزداري و ويزداني و گريمانه‌يي دبیت، بو سه‌رمه‌ريكرنا پۆزه‌تيقي ل گه‌ل ئه‌ردى. ئه‌و گروه گه‌شه‌كرن و پيشكه‌فتن و پاراستنا وي ئه‌ردى ب ستوي خۆفه دگرن)) (القرقي، ٢٠٠٦، ص ١٧٤).

(٢) هۆزانا نه‌ته‌وه‌يي: هۆزانا نه‌ته‌وه‌يي يا جياوازه ژ هۆزانا نشتيمانپەرۆمى چونكه هۆزانا نشتيمانپەرۆمى هه‌لويسه‌ت سۆزداري هۆزانفانيه به‌رامبه‌ر ئاخاوي، ئه‌ د هۆزانا نه‌ته‌وه‌ييدا ئه‌ف پيكفه‌گريدانه پتر نيزيكي لۆژيكي دبیتو بابته ژ هه‌زۆيكرن بو ئاخج دهرباژ دبیت، واتا هۆزانا نه‌ته‌وه‌يي((پيكفه‌گريدانه ب نه‌ته‌وه‌يه‌ك دياركري و ملله‌ته‌ك خودان ناسناما سياسيا دياركري كو په‌يوه‌نديه‌كا بابته‌ي، هه‌ستياي و گياني، وان پيكفه گري دده‌ت و ژ ملله‌ته‌كي بو ملله‌ته‌ك دي جياوازه وه‌كي: زمان، بيرو باومر، به‌رزه‌وه‌ندي، ميژوو وشارسانتيه‌ت)) (كياني، ب س، ص ٨٣١).

(٣) هۆزانا سياسيا روت: ده‌مى هۆزانفان ب تنى ب ئه‌رك به‌هسكرا بارودوخى سياسى وه‌لاتى رادبیتولايه‌ني نشتيمانپەرۆمى يان نه‌ته‌وه‌يي پيغه ديار نه‌بيت و لۆژيک بناخج ويته‌كرنا رويدانا بيت هۆزانا سياسيا روت په‌يدا دبیت.

(٤) هۆزانا شوره‌شگيري: ئه‌ف هۆزانه هه‌ر وه‌كي ژ ناقي ديار گريداى شوره‌شييه و چيدبیت شوره‌ش دسنورئ نه‌ته‌وه‌يي يان نافنه‌ته‌وه‌يي بيت، وه‌ك شوره‌شا ئازادىخوازي و رزگاربوون ژ بنده‌ستى يان رزگاركرنا وه‌لاتى ژ داگيركاران.

هۆزانين گريداى سياسه‌تيقه، گريداى وي بارودوخينه كو نه‌ته‌وه ژئ دهرباژ دبیت، ناستى هۆزانى ژي گريداى ((گه‌شه‌سهندنا ره‌وشه‌نييريا نه‌ته‌وه‌يي)) (اله‌بوداي، ٢٠١١،

الکترونی) کو مللەت گەشتیخ. ناهیتە ئینکارکرن ژێ کو(شورەش و جەنگ ژ بابەتین هاریکارن بۆ ھۆزانێ و ئافراندنا و ئی)) (الموصلای و المەدنی، ۲۰۰۴، ص ۱۸۷).

۱- ھۆزانا سیاسیا کوردی:

مللەتێ کورد ب درێژاھیا میژوویا خۆ ژ چەندین قوناغێن ھەستیارێن سیاسی دەریاز بوویەو نەچاربوویە ل دویف وان قوناغان ھەلویستی وەرگریت، ھۆزانقانی کورد کەفتینە بن کارتێکرا ئان بارودوخان چونکە ((ھەر گھۆرینەکا سیاسی (شورەشا سیاسی) -ب قیان یان بئ قیان مە- ھندەک وەرچەرخانان د پیرانیا کاروبارێن جفاکیدا دروست دکەت، لەوئارنەدەبیات ژێ دکەفتە بن سببەرا قی کارتێکرن)) (عرفانی، ۱۳۵۸. ش، الکترونی). کارتێکرا بارودوخێ سیاسیی پەیدا بووی، ھۆزانقانی نەچار دکەت ھەلویستی بەرامبەر واقعی سیاسی وەرگریت چونکە ئەدەبیات ھەردەم دەھەفرکییدا ب ل گەل سیاسەتی؛ ھۆزانقان نەشیت خۆ ژ واقعی دوبر بێخیت و ھەلویست ژێ دەھیتە خواستن.

دەستیچکا میژوویا سەرھەلدانا ھۆزانا سیاسیا کوردی ((لەو دەمەوہ ھاتووہ کایەوہ، شاعیر تەلی ھەستی ھوشیاری بەرامبەر دەستھەلاتی مروق و جۆری حوکمرانی بزاوہ)) (ئاگرین، ۱۹۹۴، ل ۹). عەبدوللا ئاگرین سق قوناغان بۆ ھۆزانا سیاسیا کوردی دیار دکەت:

- قوناغا بەری رزگار بوون و دامەزراندنا قەوارمەکا سیاسی کو پتر قوناغا خەباتا شورەشگیریا مللەتێ کورد دشورەشین جیاواز دادئیخیتە بەرچاڤ.
- قوناغا دروستبوونا قەوارمەکا سیاسی بۆ کوردانو ئەف قوناغا ب پشتگیری ئەدەبیاتێ ژ دەستھەلاتا کوردی دەست پئ دکەت و دبیتە پالپشت بۆ بجھەینانا ھەمی ھیقی و ئومیدێن قوناغا شورەش.
- قوناغا داخووا ھەرفاندن و نەمانا قەوارا سیاسی، کو ژ ئەنجامێ پشتگووھخستنا داخوایێن مللەتی ژ لایئ دەستھەلاتدارێن کوردقە دەست پئ دکەتوئەقە ژێ بۆ لاوازیا سیاسەتداریا دەستھەلاتدارێن کورد دزقريت ((ئاگرین، ۱۹۹۴، ل ۱۳).

ب کورتی وگشتی ھەلویستێ ھۆزانقانی کورد ل قوناغێن جیاواز ب رەنگێ خواری دیار دبن:

أ) ھۆزانقانی کلاسیک:

- بەرھەنیکرنا گەلەک ژ ھۆزانقانان ژ دەستھەلاتداریا ئیسلامی دژی ھەبوونا کیانی کوردی.

- پشتگیریکرنا هه‌بوونا کیانه‌کی کوردی ب ریژیمیه‌کا گه‌له‌ک کیم وەک ئەحمەدی خانی.

(ب) هۆزانشانی نوێ:

ژ به‌ر گه‌شه‌کرنا هه‌ستێ نه‌ته‌وه‌یی هه‌ق‌کێشیا لایه‌نگریا هۆزانشانی کلاسیکی به‌روقاژی بوو ب رەنگی خوار:

- به‌ره‌فانی‌کرنا پتری هۆزانشانان ژ هه‌بوونا کیانه‌کی کوردی.
- دژایه‌تیا ژماره‌کا کیم ژ هۆزانشانان بۆ چۆبونا کیانه‌کی کوردی.
- پشتگیری و دژایه‌تیا هه‌بوونا هیزین به‌ریسانی ل وەلاتی.
- پشتگیری یان دژایه‌تیا هیزین مسته‌فا که‌مال ئەتاتورک ل شه‌ری وی ل گه‌ل هیزین هه‌قه‌یه‌مانین ئەوروپی و ئاهاکرا تورکیا نوێ.
- ل عێراقا نوێ ژ هۆزانشان ل سه‌ر پشتگیری یان دژایه‌تیا وێدابه‌ش بوون، لی ل گه‌ل ده‌ستپێکرنا شه‌ره‌شا ئەیلوێ هه‌لوێستی پتری هۆزانشانی کورد بۆ لایه‌نگریا شه‌ره‌شا کوردی چوو و دژی ده‌سته‌ه‌لاتا عێراقی راوه‌ستیان.

ئەف هه‌لوێستی وەرگرتنێ جیاواز ژ بۆ ئاستی پێزانین و هۆشیاریا نه‌ته‌وه‌ییا هۆزانشانی دزقیتێ چونه‌که‌ (به‌ره‌مه‌ی ئەده‌بی ئەنجامی چالاکی مه‌ژێ مروقیه و ژ هه‌ر دوو جیهانین دهروونی- ل سه‌ر بناغی غه‌ریزی- و جیهانا جفاکی هاتیه وەرگرتن)) (عرفانی، ۱۳۹۵هـ. ش)، واته هۆزانا سیاسیی ب ئاراسته‌یه‌ی خۆقه- زیدده‌باری- هه‌لوێستی جفاکی - گرێدای نێرین و بۆچوونێ که‌سیێن هۆزانشانیقه‌نه.

پشکا دووی: ره‌وشا سیاسیا عێراق د باغی کوردان دا

۱-۲ ژيانا هۆزانشانی:

ژ به‌ر بارودوخێ دژواری ب سه‌ری ملله‌تی کورد هاتی بابه‌تی سیاسیی بوویه ئێک ژ بابه‌تی گرنگی ل ده‌ق هۆزانشانی کورد، ب رەنگه‌کی - کیمیانزیده‌- د ناچه‌روکا هۆزانی خۆدا به‌حسێ لایه‌نی سیاسیی کریه. هۆزانشان ئەحمەدی نالبه‌ند ژ وەک هۆزانشانه‌کی کورد، به‌ره‌مه‌ی وی قالا نه‌بوویه ژ بابه‌تی سیاسیی.

نالبه‌ند ل سالا (۱۳۰۸)ی مشه‌ختی به‌رامبه‌ر سالی (۱۸۹۲-۱۸۹۱) زایینی ژ دایک بوویه، هه‌ر وەکی ئەو ب خۆ دیژیت: ((بابی من پێنج کور هه‌بوون و دوو کچ ئێک ژ وان کوران ئەز بووم کو ل سال ۱۳۰۸ مشه‌ختی به‌رامبه‌ر (۱۸۹۲-۱۸۹۱) ئەز هاتیمه سه‌ر دونیای. ((نالبه‌ند، ب، ۱، ۱۹۹۷، ل ۱۱)). هه‌روه‌سا سه‌بارده‌ت نازناقی نالبه‌ندی دیار دکه‌ت بۆ بسپۆریا کاری یا بنه‌مالا وان دزقیتن)) (من مامه‌ک هه‌بوو ناغی وی عه‌بدالرحمنبوو، بابی من ژ

بازئير ئاميدىي چوو گوندئ بامهرنئ، ل سالا ١٢٨١مشهختى بهرامبهر ١٨٦٤ ز ل نك شىخ موحهممهدئ كورئ شىخ تاهرئ ئاميدى و ل وئيرئ ئاكنجى بوو و نالبهندى دكر بؤ ژيارا عهيايئ خو.)) (نالبهند، ١، ١٩٩٧، ل ١١).

نالبهند ل پيئنج ههتا شهش ساليئ دهست ب خواندنئ كريبه و ل سالا ١٣٣٥ پشتى مرنا سهيداىي وى (محمد پارسيى)كورئ شىخ تاها مايى و ب دويماهى هيتانا خواندنا خو بوويهمهلايئ گوندئ بيدوهئ.

هؤزانقانى ژيانهكا پرى نهخوشى وئازار دهرىاز كريبه وتوشى چهندين نههامهت وكارهساتيئ گران بوويه، ژوان نهخوشيان ((ههرههقزينهكا هيناي پشتى ماوهيهكى وهغهركرپه و ئهو بوويه بابئ سئويان و ژ بهر بارودوخئ دژوارئ ئابوورپ كوردستان ژئ دهرىاز دبوو، هؤزانقانى ژيانهكا نهخوش و ب ههژارى بريه سهرى، ههتا ل دويماهيا ئهيلولا ١٩٦٣ وژ بهر تيئكچوونا بارئ وى يئ دهروونى دويماهيك ب ژيانا خو هينا. (نالبهند، ١، ١٩٩٧، ل ١١- ٢٨)

سهبارمت قهبارئ هؤزانئ وى)) (ئهو هؤزانقانى ئيكانه بوو ل دهقرا بههدينان كو ئهف ريژميا زيدهيا هؤزانان ههبوو)). (كتانى، ٢٠١٠، ص ١٩٢) ژلايئ بابهتانه ژئ هؤزانئ وى ههمهرهنگن و ((پتريا وان د ئاييى نه و بابهتيئ وهكى وهسف وستايشكرنا كهسايتيان ورويدينئ جفاكى)) (كتانى، ٢٠١٠، ص ١٩٨) ب خؤقه دگريتن، لئ دهستههليا وى د قههاندنا هؤزاناندا دناستهكيدايه، شارمزاiane بابهتيئ جؤراوجؤرئ هؤزانى بهحس كرينه. رهشيد فندى ل سهر قئ چهنديئ دبئژيت:)) (نالبهند دهيتنه نياسين هؤزانقانهكى زاهيده ودژيانا خؤدا شيرهتكاره بؤ نيشاندانا ريكا دروست بؤ خهلكى د هزركرئ دقئ ژيانيداو هزرقان دقئ جؤرئ شيعريدا وهسا دبينيئ كو نالبهندى ژ دهرقهيه قئ سنوورى چ هؤزان نينن، ليدهمئ دچيته دناف باغئ هؤزانئ ويدا ل بهشيئ دى، ديار دبيت ئهو ل گهل هؤزانئ ئاييى، خودانئ غهزعلياتين جوانه و ههزؤيئكهركه بؤ ئهقينا ئافرهتن ل دويماهيا ژيانا خو)). (فندى، ٢٠٠٤، ص ١٩٨)

شيوازئ قههاندنا هؤزانان ل دهق نالبهندى يئ جودا بوويه ژ هؤزانقانى بهرى وى و ههرچهنده ب كلاسيكى هؤزان قههاندينه، لئ)) (شيوازئ وى ب ساناهى بوون وسادهيى بهرنياسه)). (بادى، ٢٠١٨، ص ١٩٨)

نالبهندى ژ بلى زمانئ كوردى شارهزايى د زمانئ عهرمبى و فارسى ژى دا ههبوويه، ههروهك مهلا ئهحمهد سهعيد بريفكانى دبئژيت:)) (دهمئ هؤزانقان ئهحمهدئ نالبهند فهقه بوو زانستى زمانئ عهرمبى وئاييى ل بامهرنئ و ئاميدىي و دهؤك و زاخؤ

خواند، زیدەبارى ھندى ناقدار ببوو وەك ھۆزائىفانەك ب ناڤودەنگ. ئەوى ھۆزان ب زمانىن كوردى و عەرەبى و فارسى قەھاندىن و ل سالىن دويماهين ژ ئىي خۆ ژ قەكۆلين و دەرستگوتى د زانستاندا دوير كەفت وخۆ تەرخان كر بۆ قەھاندا ھۆزان)). (بريفكانى، ١٩٩٧، ص ٩٩)

ئالبەند دژيانا خۆدا ل جەھەكى ئاكنجى نەبوويه بەلكو ل چەندىن گوند و باژىران وەك بامەرنى، ئامپيدى، بېدوھى، زاخۆ، چەلى، ريسى، بىگوقا، خشخاشا، مويسل و . ھتد ژيانا خۆ بريە سەرى و ئەقە ژى بەلگەيە ل سەر ناسەقامگيريا ژيانا وى.

سەبارەت دەستپېكا قەھاندا ھۆزانان ل دەف ھۆزائىفانى ((بۆ سالا ١٩٢٤)) (عقراوى، موقع الكتروني) دزقريت. ھۆزائىفانى ژ بەر وان بارودوخين كوردستان ژى دەريازدبوو گرنگى دايە ھۆزانا سىياسى ژى، لى بەرى بەحسكنا ھۆزانين وى يين سىياسى ب قەر دىنين ل سەر تىگەھى ھۆزانا سىياسى راوەستين.

٢-٢ ھەلويسىت ئەحمەدى ئالبەند ل سەر بارودوخى سىياسى عىراقى:

٢-٢-١ قوناغا دەستەلاتنا عوسمانيان:

ئەحمەدى ئالبەند دقوناغەكا مېژوويا تژى ئالۆزى ژيايەكو رويدانين ب لەز وئىك ل دويى ئىكل دەقەرئ روو ددان. ئىكەم ھەلويسىت سىياسى ئالبەندى ل سەر دملەتا عوسمانىيە. دملەتا عوسمانى مېژوويهكا دريژ د سەرمەريكرنى ل گەل مللەتى كورد ھەيە، وان ل دويىبارودوخى سىياسى تيدا دەرياز دبوون سەرمەرى ل گەل كوردان دكرنۆھندەك جارار ژ بەر مژويلبوونا لەشكەرئ وان ب شەرىن دەرەكى و لاوازي بارئ وان يا ناخۆيى، نەچار دبوون ھندەك ئىمتيازاتان بەدەنە كوردان كو ناقدارترینى وان رازيىبوونا وان ل سەر ئافاكنا ميرنشىين كوردان بوويه، لى ھەردەم ژ شەرى دەرەكى خلاس ببان يان وەسا ديتبا كو ميرنشىينەك مەترسيە ل سەر دەستەلاتداريا وان، بى دوودلى ب رىكا شەرى ئەو ميرنشىين ژناف دەر. عوسمانيان زولم وژۆردارىيەكا مەزن ل كوردان دكر چ ب رىكا سەپاندا باجين گران يان داخوازكرنا گەنجين كوردان بۆ شەرىن خۆ، لەورا ((كوردان، ژبۆ داخوازي مافين خۆ، چەندىن جارار دژى دەستەلاتداريا عوسمانيان شورەش كرينە)) (الزبىدى، ٢٠١٤، ص ٤٥).

پتريا شورەشين كوردان ژ سنوورئ ميرنشىينان دەرەدكەفت يان ژى دسنوورئ عەشیرەتەكا شورەشگەر بوو. وان داخوازا مافين خۆيىن رمو و راكرنا زولم و ژۆردارىيە دكر، ب رەنگەكى ((ل پشكەك ژ سەدساليا نوزدئ كوردان ل ھەمبەرى ھەولین زالبوونا دەستەلاتا ناھەندى وچەسپاندا حوكمى وان ل سەر عەشیرەتین كەفتين خودان حوكمى

خۆ برێشه برنێ، بهرگری ژ خۆ دکر)) (الزبیدی، ۲۰۱۴، ص ۵۶). ئەم ههفرکیا دمو له تا عوسمانیان و کوردان ب ریکا ههگیرانا زارهکی و دقالبێ داستانێن قارهمانیێن فۆلکلۆری بۆ بهرهبایێن نوی دهاتنه ههگواستنو بوویه بهرێ بناغی بۆ ههلوێست و مرگرتنا نهگهتيفا کوردان بهرامبهر دمو له تا عوسمانی.

نالبه ند ژێ ب پهرومردهبوونهکا کوردی و ل بن کارتی کرنا دیتنا قوناغا دویماهیێ ژ دهسته هلاتداریا عوسمانی، کو ژ بهر لاوازی و گهندهلی وستهمکاریا بی وینه، بهرهق ههرفینیچ دچوو، ههلوێست بهرامبهر عوسمانیان و مرگرت. نالبه ند یه کهم جار په سنا دهسته هلاتداریا عوسمانیان دکهت ل ده می د قوناغا گه شه کرن و ب هیزییدا بوون، ده می دبێژی ت:

((بهری ئقرو سولتان هه بوون نهو عهدول
خودان رمئی وته دبیر وفکر وئوصول
دیار بوون ژوان تازه نه حکام وشول
موظه فەر ل سهر دوژمنی ههر مودام))

(نالبه ند، ۱، ۱۹۹۷، ل ۲۶۵)

لێ پاشی ب رهنه گه کێ زیره کانه کیماسیێن وان د قالبێ وان گۆرانکاریێن ل دهق په یدابووی دیار دکهت:

((نهو وئهنه بی پیکه به بوون هه منشین
لناف مه جلسا قهول و سوحبهت شرین
یه قین تیکه لی ئیک کر کوفر و دین
هه می طالبی زینهت و ئیحتشام
نه ما وان د گهل کافرا قهت چو فهرق
د به حرا هیلاکێ هه م بونه غهرق
له ورا ئقرو به ریاد بوین غه رب وشه رق
موساوی کرن وان حه لال و حه رام))

(نالبه ند، ۱، ۱۹۹۷، ل ۲۵۷)

هۆزانقان ل قیره دهست ژێ بهردانا عوسمانیان ژ ریکا ئیسلامی و تیکه لیا وان ب دمو له تیێن ئه وروپیشه و گهۆرینا سیسته میێن جفاکی، فێرکرن، سیاسی و له شکه ری یێ

ئىمپراتورىيەت بىر سىستەمى رۇژئاقايى ب خالا لاوازييا وئ دەستەلاتى دزانىت و ب ئەگەرئىزئاقچوونا وئ دەژمىرەت.

هۆزانقان د پاچەكا دى ژ هۆزان خۇدا رەنگشەدانا گەھۆرىنا هەلويسىت دەستەلاتا عوسمانى ل سەر جفاكى ديار دكەت:

((هەمى پىكشە سولتان و عامى و وەزىر
جىهان گىر بىون ئەهلەى حەشمەت ئەسىر
رەمىيەت هەمى كىر زەعەف و فەقىر
بىو جەننەما ئومەتەى ئەو هەيام
وەكى ئامرى ئومەتەى هاتە پىش
بىزولم و تەعدا بو دنيا فەكەش
ژ ناف رەمىيەتەى ناخلاس بن چو ئىش
نەمان چاكي وناموس و خىر ونام))

(نالبەند، ب، ۱، ۱۹۹۷، ل ۲۵۷-۲۵۸)

زولم و ژۆردارى و نەبوونا دادپەرورەى و مژوبوونا دەستەلاتى ب بەيىن ماددى و ژبىرکىرنا ئەركى خۇيى ئايىنى دىنە خالىن سەرەكى بۆ بىرياردانا نالبەندى ل سەر بەرەق گەندەلى چوونا دەستەلاتى. هۆزانقان هەلويسىتەى خۇ دژى دەستەلاتا عوسمانيان ديار دكەت و گەھۆرىنا وئ وەك رىكا ئىكانە بۆ ژفرىنا شكۆيا ئىسلامى دزانىت.

۲-۲-۲ نالبەند و مستەفا كەمال ئەتاتورك:

نالبەند ئىك ژ وان هۆزانقانايە كو ل سەردەمى ژ نافچوونا دمولەتا عوسمانى و ئاقابوونا دمولەتا نويا تورکيا ژيايە. دراستىدا ((دمولەتا عوسمانى ب سىفەتەى سىياسى ل رىكەفتى ۱۹۲۲/۱۱/۱ ب دويمامى هات و ل ۱۹۲۳/۶/۲۴ وەك دمولەتەكا ياسايى هاتە ژبىرن و پىشتى ئىمزاكرنا پەيماننا لۆزان ل ۱۹۲۳/۱۰/۲۹ ب تامامى ژ ناف چوو، ل وى دەمى دمولەتا نويا تورکيا هاتە دامەزراندن كو نوکە دبىتە مىراتگرى شەرەيى دمولەتا عوسمانى)) (ويکىبىدىا، موقع الکتروني).

هەلويسىتەى نالبەندى بەرامبەر چالاكىين كەمال تەتاتوركى هەلويسىتەكى جودابوويه ژ نىرىنا ئەفرۇ يا كوردان بۆ وى. نالبەندى بەرمەقانى ژ چالاكىين وى كرىنە چونكى وەسا ددىت كو ب هاتنا ئەتاتوركى جارەكا دى شكۆ دئ بۆ دەستەلاتا ئايىنى ژفرىتن و ئەو نەهامەتەين ژ ئەنجامى سىياسەتا خەلەتا دمولەتا عوسمانى ب سەرى خەلكى هاتى، وەك هەژارى، زولم و ژۆردارى، نەمانا ئاسايش و تەناهى وئارامى و دوپرکەفتن ژ رىياز

ئىسلامى، دى ب دويماهى هين. ئەو كەمال ئەتاتوركى وەك رزگار كەرىن مللەتى دبىنيت، دەمى دىبىت:

((عەجەب ئامرە شىرە مىرى زەمان
ژ دەست موشركا رەمىيەتا بىن خودان
دەركەتى پىكشە صاحب ئەمان
ئەوى گوتنى چاك بىكەن عەقل و قام

زەمان سەرسەر بو بەحەشت و بهار
بحوكمى تەبە ئەمرى تەبە ذوالفقار
نەما حەربىيا قەت سكون و قەرار
ژ بەر تە تو سولتانى عالى مەقام

كەمالى ئامالا گەلەك كاملە
لناق پادشاها هەمى سۆرگولە
ب قەول و كەمالا عەجەب بىلە
نەپايەت ل مەدحى وى نىنن چو قام))

(ئالبەند، ۳، ۱۹۹۷، ۲۵۸، ۲۶۰)

ئەگەرەك دىع سەرەكى كو ئالبەندى پىشتەفانيا ئەتاتوركى كرى، بۆ
هەلوستى ئەتاتوركى بەرامبەر ھىزىن داگىركەرىن رۇژئاقايى -ھەفەيمانان-دزقرىتن
چونكە دەولەتەن ئىستىمارى ل قى دەقەرىن دچالاک بوون واتە دەولەتا عوسمانى((دەقەتە د
ئىك ژ گىرنگىرىن دەقەرىن ھەفرىيا ئىستىمارى، لەورا شەر ب پىرت پىرتبونا دەولەتا
عوسمانىو ژئاقچوونا وى دا بەشكرنا ھەرىمىن دەولەتا عوسمانى د ئاقبەرا دەولەتەن
مەزنىن سەرکەفتى ب دويماهى ھات)) (مكدويل، ۲۰۰۴، ص ۱۸).

ئەتاتوركى بۆ ئاڧاكرنا دەولەتا نوپىيا توركىا پىدقى ب ھارىكارىا كوردان بووبۆ
نەمۇنە((دەمى ئەتاتورك گەھىستىيە رۇژھەلاتى ئەنادولنى ھىزەكا مەزنا تورك و كوردان خۆ
دايە ل گەل، ژىو بەرسىنگىرتنا ھەفەيمانان و ھارىكارىا ئەتاتوركى و زقراندنا
دەستەھلاتا ئىمپىراتورىيەتا عوسمانى ل ھەمى دەقەران)) (مكدويل، ۲۰۰۴، ص ۶۹)، لەورا
ئەتاتورك ب ھەمى رىكان خۆ نىزىكى كوردان كر و گەلەك ژقان دانى چونكى ئەو
دقوناغا دەستپىكا خەباتا وى بوو ژ بۆ گەھىشتىن ب ئارمانجىن مەزنتىر)) (ترودىيل، -،

ص ۱۸۲). وی مفا ژ وان خالان وەرگرت کو ل دهف کوردان دگرنگ بوون دا کاتیکنی ل سهر وان بکەت، لهوړا ((په یوهندی ب عه شیره تین کورد کرو ب ناڅی نشتیمان په روهری وئایینی داخوازا بهرسینگگرتنا ئهرمه ن و ئه وروپیان کر)) (مکدویل، ۲۰۴۴، ص ۶۹. ل دویماهیئ ژئ ((گه لهک ژ ناسیونالیزم ئ کورد ژ ئه ندام ئ کۆمه لا سیاسی ژ دیاریه کر ومیږدینئ گه هشتنئ و ئه تاتورک شیا کوردان ژ پشته قانیا حکومه تا ئستامبول- دهسته لاتا لاوازا عوسمانی- دویر کەت و ژقانی سهریخو بوونئ دایئ، ب مهرجه کی کو هاریکاریا وی بکەن)) (الحسني، ۱۹۸۳، ص ۲۹۹).

نالبه ند ژئ ل ژیر کارتیکرنا وان دهنگوباس ئ ل جقا کا کوردی ل سهر ئه تاتورک و چالاکی و بزاق ئ وی دژئ ئیستعماری ژقانی وی بو کوردان به لاف دبوون لایهنگریا خو بو وی دیار کر:

((ئشرو رابو ل مال ومولکی مه نه صیر
 حق هو الله محمد)) پشته گیر
 ئینگلیز حالئ ته بو بیسه له صیر
 بوته حهق نازل بو عیسا ما ده جال
 ناصری دینی دیار بو ژئه زهه ری
 هات ژ بو قئ ئومه تی دمورئ به ری
 فی لحه قیقه ئینگلیز چو مه حشه ری
 دموله تا وی موزمه حه ل بو بهر زموال
 ناصری قئ ئومه تا حهق بو دیار
 ئینگلیزی جه لوی بو ژدهرمار
 شه ریبه تا ملک زموالی وی قه خار
 بهرزه بو ئهو مه قصه دا وی کر خه یال))

(نالبه ند، ۱، ۱۹۹۷، ل ۲۳۲-۲۳۳)

نالبه ند ده ژزانه کا خو دا به حسی وان ژقانا ن دکه تکو ئه تاتورکی داینه کوردان وئهو بهر ده قانیئ ژ وان ژقانا ن دکه ت و چاقه ریئ بجه هینانا وانه:

((هون ئه گهر دعو ده کهرن بوینه حکومه ت ژ که مال
 ئه زب سهری بابی وه که م ئه ز بو وه خوش نه فه رم))

(نالبه ند، ۱، ۱۹۹۷، ل ۲۷۹)

نالبه‌ند هه‌لویستی خۆ به‌رامبه‌ر چۆبوونا دمو له‌تا نويا تورکيا ب پشتگیری ديار دکه‌ت:

((نه‌و دمو له‌تا پاکه‌ رابوی رحیم
خودان ناف و مه‌شه‌ور و ئیحسان عه‌میم
که‌ماله‌ رمئیس فیه‌ضیل و فه‌هیم
ل سه‌ر رمعه‌یه‌تی نیعه‌ته‌ خاص وعام))

(نالبه‌ند، ب، ۱، ۱۹۹۷، ل ۲۵۸)

یان ده‌می دیژیت:

((دمو له‌تا تورکی یه‌ ته‌رتیب مونته‌زم
زولم وجورم و رمشه‌وت هه‌ر سی بون عه‌دم
نی ژ له‌هالی دمرکه‌تن ئیش و ئه‌له‌م
نینه‌ مه‌ئمورا چو ته‌بعی ترش وتال))

(نالبه‌ند، ب، ۱، ۱۹۹۷، ل ۲۳۶)

زیده‌باری هندی ستایشا له‌شکر ئه‌تاتورکی دکه‌ت ل ده‌می ئاواره‌ی چه‌لی دبن، ده‌می
دیژیت:

((خاسمه‌ لی حازر قومانداری حودود
لازمه‌ ل سه‌ر فی له‌هالی سه‌د سجد
ئه‌و ببین دایم ل به‌ر رمبی و مدود
هاتنه‌ ناف وان ئه‌ف قومانداری و مدود))

(نالبه‌ند، ب، ۱، ۱۹۹۷، ل ۲۳۷)

هه‌روه‌سا ب هینانا نافی سه‌رکردین هیژین ئه‌تاتورکی به‌رده‌وامی دده‌ته‌ ستایشا وان هیژان:

((یا (عه‌زیز) و یا ئه‌فندی مه‌رحه‌با
ودی خوزی ئیککی و ده‌کی ته‌ هه‌ر هه‌با
سوحیه‌تا ته‌ هه‌ر و ده‌کی بایع صه‌با
سورمه‌ وشکل شه‌فاف ئافا زملا

ئه‌ی ریضا چاووش تووی شیرینی شه‌را
ناصری دینی خودی و پیغه‌مبه‌را

(نائبہ، ب، ۱۹۹۷، ج ۲۳۸)

۳-۲-۲ نالبه‌ند و هیژین داگیرکه‌رین به‌ریتانیا:

ئەفان ھەلویستین بەریتانانە رازیوونا خەلکێ کوردستانێ ل دوێف خو دا هیناو ((راپەڕینیخەلکی دژی بەریتانیان ل دەقەرێن کوردی گەلەک زیان گەھاندنە وان، ب تایبەتی ل سلیمانێ)) (البیاتی، ۲۰۱۲، ص ۴۳۲)، ھەر وەسا ل دەقەرا بەھدینان ژێ بەریتانیا ھندەک چالاکی کەرن کو نە رازیوونا خەلکی ل دوێف خو هینا . وان ((ل باکووری عێراقی فیا کو ئاشوورێن ئاکنجیێن ئاکری، ئەوێن ژ سەرکردێن خو رەقین، بیخەنە بن رکیفا خو ل نەزیک بەعقوبە و دەستبەکا دی ل ھندەک دەقەرێن کوردی و ل سەر ئەردێن

جوتیاران ئاکنجی بکەن، لێ ئەو ئاشووری ژوان جهان هاتنە دەرێخستن و هەروەسا لەشکەرێ بەریتانی ب مەرەما دەست ب سەرداگرتنا دەقەرێن ئامیدی و کویان و بەرواری ژووری و ژیری دوو فەوجێن راھێنان پێکریێن ئاشووریان ل بەعقوبە بکار هینان)) ترودییل، ١٩٤٩، (ص ٢٢٠). هاتنا قان هیژان ئاریشیێن مەزن ل دەقەرێ چێکرن و ژوان دەقەرەن ژێ دەقەرە بەرواری ژووری و گوندێ بیدوھێ بوو کو نالەند ئیئاکنجی بوو، هەر وەکی ئەو ب خۆ دبێژیت: ((پشتی مرنا سەیدایێ خۆ ئەز بوومە مەلایێ گوندێ بیدوھێ داکو دەرسێن فەقیت وی بیژم و خەمەتا مالا سەیدایێ خۆ بکەم هەتا سالا ١٣٤٢ مشەختی بەرامبەر (١٩٢٤-١٩٢٥)، ئەو سال ئینگلیز و فەلیت تباری (فەلەرمش) هێرش هینایە سەر گوندیت (مائی)، (بیدوھێ)، (بناقی)، (دێرشکی) (و (هەدینە)، هەمی سووتن و تالان کرن)) (نالەند، ١، ١٩٩٧، ل ١٢). نالەند پشتی قان رویدانان هەلوێستەکی روون دژی بەریتانیان وەرگرت و ب درستی ((پشتی مشەختبوونا ناف تورکا ل قەزا چەلێ)) (نالەند، ١، ١٩٩٧، ل ١٢). و لچەلێ ژ لایێ لەشکەرێ ئەتاتۆرک قە هاتنە پاراستن، لەورا وەسفا چەلێ دکەت و دبێژیت:

((ئەقەرۆکە مەعین (چەلێ) کەفتی بەحەشت
 هەر وەکی جەنەت طەبەق لێ بونە هەشت
 لازمە ئناف بێن کرن سەیران و گەشت
 دا ژ ئەهالی دەرکەفن عەجز و مەلال))

(نالەند، ١، ١٩٩٧، ل ٢٣٧)

نالەندی هیشیا لاواز بوون و شکەستن و ژناقچوونا لەشکەرێ بەریتانی ل سەر دەستی هیژین دژی وان دخوازیت و هەلوێستێ وی بەرامبەر بەریتانیان ب ئاشکرایێ دیار دبیت:

((ئقرو رابو ل مال و مولکی مە نەصیر
 حق هو الله محمد) پشتهگیر
 ئینگلیز حالق تە بو بیئسەلمەصیر
 بوتە حەق نازل بو عیسا ما دمجال
 ناصری دینی دیار بو ژ ئەزەهری
 هات ژ بو قی ئومەتی دموڕی بەری
 فی لحەقیقە ئینگلیز چو مەحشەری
 دموڵەتا وی موزمەحەل بو بەر زموال
 ناصری قی ئومەتا حەق بو دیار

ئینگلیزی جە لوی بو ژەهرمار
 شەریەتا ملکێ زەوالێ وی قەخار
 بەرزە بو ئەو مەقصەدا وی کر خەیاڵ))

(نالبەند، ب، ۱، ۱۹۹۷، ل ۲۳۲-۲۳۳)

زێدەباری شان خالان هەلویستێ زەلامێن ئایینی ب تاییەت (بدیع الزمان سعید نوری) (۱۸۷۸-۱۹۶۰) بەرامبەر هیزین داگیرکەرین بەریتانی، کو (ب ریکا دەستەپەک فەتوایان، کو جیهاد دژی بەریتانیان ب رموا دیتەپیش کره وان داگیرکەرین بەریتانی، کو پشتی سالا ۱۹۱۸ هاتینە ناف ئستامبولیو هەروەسا کتێبا (۶ پینگاف) دەرخست کو تێدا ب دژواری هیز کره سەر داگیرکەران)) (الب، ۱۹۸۵، ص ۴۱۳). نوری وهك ئێك ژ ناقدترین زانایین سەردەممی خۆ کارتیکن ل سەر قوتابخانین ئایینی و مەلایان هەبوو، لەوا ئاساییه کو کارتیکنرنا فەتوایین وی ل سەر هەلویست وەرگرتنا نالبەندی بەرامبەر بەریتانیان، وهك داگیرکەر هەبیت.

۲-۲-۴ نالبەند و عێراقا نوی:

سەبارەت ئاڤا بوونا عێراقی، دەرلەتا عێراقی ب رەنگەکی ریککەفتنی ل سالا ۱۹۲۱ هاتە دامەزراند، لئ ل سالا ۱۹۳۲ پشتی رزگار بوون ژ داگیرکاریا بەریتانی وهك دەرلەتەکا سەربخۆ هاتە نیاسین.

پشتی دامەزراندنا عێراقا نوی نالبەند وهك هەر هەڤولاتیەکی قی وەلاتی رویدان و دەستەلاتاریا وئ بۆ د گەرنگ بوون چونکە وان دەستەلاتدار و رویدانان کارتیکن ل سەر ژيانا کوردان هەبوو، لەورا وی هەلویستێ خۆ ل بەرامبەر وان رویدانین مەزنین ل عێراقی دا دروست دبوون دەریریە. هەلویستین نالبەندی ل سەر سێ جۆران دابەش دبن:

(۱) هەلویستێ نالبەندی بەرامبەر کەسایەتیین سیاسی.

(۲) هەلویستێ نالبەندی بەرامبەر رویدانین سیاسی.

(۳) هەلویستێ نالبەندی بەرامبەر پارتین سیاسی.

۲-۲-۴-۱ هەلویستێ نالبەندی بەرامبەر کەسایەتیین سیاسی:

نالبەندی هەلویستێ خۆ بەرامبەر ژمارەك ژ کەسایەتیین ناقداریین سیاسی ل گورەپانا عێراقی دیارکریه، زێدەباری کەسایەتیین ناقداری مسری جەمال عەبدولناصر، ب رەنگی خواری:

٢-٤-١-١ پاشا فهیسهلئ ئیکئ (١٨٨٥-١٩٣٣):

پاشا فهیسهلئ ئیکئ ئیکهم پاشایئ عیراقئ یه کو ل ساللا ١٩٢١ وهک پاشا ل عیراقا نوی هاته دانان و ل ساللا ١٩٣٣ وهغه رک. مهزنترین پینگافین وی رازیکرنا بهریتانیان ل سهر دویماهی هینانا داگیرکاریاوان بو عیراقئ بوو ل ساللا ١٩٣٢، بهری وهغه رکرنئ ب دهمه کئ کئیم.

نالبه ند د هۆزانا خۆدا په سنا وی دکهت و دهۆزانا (مرحبا یا فیصل الحر الابی) کو ب زمانئ عهره بی فههاندیه ستایشا وی دکهت:

((مرحبا یا فیصل الحر الابی
مرحبا یا فخر کل العرب
انت بدر غیرکم کالکوکب
فی یدی قد مرکم منا الزمام
مرحبا یا ملکا فینا حکم
مرحبا یا فیصل الحکم الاتم
مرحبا بابن النبی هادی الأمم

(مرحبا یا تاج حکام کرام))

(نالبه ند، به، ١٩٩٧، ص ٣٠٤)

((قد بدا الاحسان من اجدادکم
دامت الحسنی علی اولادکم
دمت بالاعزاز فی بغدادکم
قد سعدتم یا ملک تم الکلام))

(نالبه ند، به، ١٩٩٧، ص ٣٠٨)

هۆزانقان ب چاقه کئ بهرز ته ماشای دامه زینه ری عیراقئ دکهت کو ژ بنه مالا هاشمیانه وخوشحالی خۆ ژ زفرینا حوکمئ پاشایه تییبۆ عهره بان دمردبریت وئه فه ره خنه کا ناراسته وخویه ناراسته ی دهسته لاتا عوسمانیان دکهت کو خۆ ب میراتگریئ جینشینیا ئیسلامی دزانی. هۆزانقان زفرینا جینشینیی بۆ بنه مالا هاشمیان ب گشتی وپاشا فهیسهلئ ئیکئ ل عیراقئ ب تاییه تی ب خاله کا پوزه تیفل قه له م ددهت و چاقه ری زفرینا شکۆ و مه زناهیا ئیسلامی و چه سپاندنا دادومریئ یه ل سهر دهستی وان:

((یا ملک یا ساکنا فی العاصمه
انت در ابن نور فاطمه

لاتبالي بالرجال اللائمة

((ان عود باللائمة اهل الخيام))

(نالبه‌ند، به، ١٩٩٧، ص ٣٠٦)

٢-٢-٤-١-٢ پاشا فهيسه‌ئى دووئ:

ل دهمى هاتنه سه‌رحوكمى يا پاشا فهيسه‌ئى دووئ نالبه‌ند هه‌ر چاقه‌ريئى
گه‌ورينايه، له‌ورا ه‌وزانه‌كا پير‌وزيايئ ب هه‌لكه‌فتا جه‌ژنا وه‌رگرتنا ده‌سته‌لاتئ ژ لايئ
پاشا فهيسه‌ئى دووئ ب زمانئ عه‌ره‌بى دقه‌هينيت:

((هذا تبريك عيد فيصل الثاني يا مجمع الناس هاتيكم بشاراتي

بشرى لنا معشر الاكراد والعرب بنصب هذا الجناح العالى ب الذات

يا احمد الكرد قصر وصف فيصلنا الله ينصره في كل الاوقات))

(نالبه‌ند، به، ١٩٩٧، ص ٢٥٠-٢٥١)

ئه‌ف ه‌وزانا د ستايشكرنا پاشا فهيسه‌ئى دووئ هاتى، داخوازا به‌رده‌وامى پي‌داننا
سياسه‌تا پاشايئ به‌رى وى دكه‌ت، كو ژينگه‌هه‌كا گونجاي بو پي‌كشه‌ژيانا ملله‌تين
عي‌راقئ ب گشتى و كورد و عه‌ره‌بان ب تاييه‌تى به‌ره‌ف كر بوو.

٢-٢-٤-١-٣ نورى سه‌عيد:

نالبه‌ند هه‌رجه‌نده ب گشتى ژ ده‌سته‌لاتداريا پاشايه‌تى رازيه و د ه‌وزانيئ خو دا
گازنده ژ وان نه‌كره، لئ ره‌خنه‌كا د‌ژوار ئاراسته‌ى (نورى سه‌عيد)، دويمه‌هيك سه‌روك
وه‌زيئ سهرده‌مئ پاشايه‌تى دكه‌ت، و نه‌رازيبوونا خو ل سهر برياريئ وى دمه‌دبريت و ب
ه‌وكاريئ سه‌ره‌كيئ تي‌كچوونا بارودوخئ وى سهرده‌مئ عي‌راقئ دزانيت:

((سه‌عيد بو نائف وده‌صفئ شه‌قى بو

وده‌ظيئ وى هه‌ر ئه‌حمه‌قى بو

نه‌ ئئ راست ونه‌ ئئ تابع حه‌ق بو

وه‌كى سه‌ى ئه‌و دمه‌ا كوژتى كرى عوز))

(نالبه‌ند، به، ١٩٩٧، ل ٢٧)

هه‌روه‌سا د ه‌وزانه‌كا خو‌دا كو ب عه‌ره‌بى فه‌هاندیه‌دي‌ژيت:

((واعلمو اخواني من خان الوطن حقه الإيقاع في نار شديد

ان اردتم شرح قلبي معلنا هل سمعتم وقعة النور السعيد

(نائبہ ند، ب ۵، ۱۹۹۷، ص ۲۶۹)

هۆزانشانی ئەف هۆزانه پشتی كوشتنا نوری سهعید دقههاندیه و وی ههژی قش سزایع دینییت و داخووا په‌ند وهرگرتنی ژ قش روویدانی دكه‌ت. د راستیدا دهسته‌ه‌لانا عیراقی ((هه‌ر ژ سالا ۱۹۲۱ هه‌تا سالا ۱۹۵۸ ب رهنه‌گه‌كی راسته‌وه‌خۆ یان ناراسته‌وه‌خۆ- دده‌ستی به‌ریتانیادا بوو و وه‌صی عه‌بدئیلاه كو خالی پاشا فه‌یسه‌لی دووی بوو ب هاریکاریا به‌ریتانیان ده‌سته‌ه‌لانداری دكر وکار ل سه‌ر بنده‌سته‌كرنا ملله‌تی دكر و دویمه‌یا وی ژێ کاره‌سات بوو؛ یاشا وه‌وه‌صی ل كوچكی هاتنه‌ كوشتن)) (الزبیدی، ۱۹۷۹، ص ۹۰)

٢-٢-٤-١-٤ عبدولکهریم قاسم:

پشتی تیځچوونا باری سیاسیی عیراقي ل دویمایا حوکمی پاشایهتی((هه‌تافا ئازادی ل گه‌ل تیشکین سپیدا ۱۴ئ تەباخا ۱۹۵۸ یدەمرکه‌فت، شوره‌شه‌ک کو بنه‌کوکین دیکتاتوریی شکاندن و دموکراتیزم ئیستعماری و باززگانی شه‌ری مه‌نده‌هوش کرن و کومارا تازه‌ پیگه‌شتیا عیراقي هاته‌ راگه‌هاندن)) (هادی، ۱۹۹۳، ص ۴۳). ئە‌ف‌شوره‌شه‌ ب سه‌رکردایه‌تیا دوو ئە‌فسه‌ری عیراقي ب ناڤین (عه‌بدو‌لکه‌ریم قاسم) و(عه‌بدو‌لسه‌لام عارف) بوو، لی عه‌بدو‌لکه‌ریم قاسمی رۆلێ سه‌ره‌کی هه‌بوو.

نالەند گەلەك ژ ھۆزاننن خۆ دا يەسنا عەبدولكەرىم قاسمى دكەت وستاشا

زیرہ کی، چہ لہ نگی، میرخاسی و شاره زایا وی دکھت:

((دُعا بکھن ھار بو شیری مہ زہ عیمی

خودى نصرت بدت عبدالکريمى

کویا رہبی تہوئی حق و عہذیمی

ئەھۋى كۈشتن گەلەك قەۋاد و دەريوز

بو خیرا ملله تی وی ئینقلاب کر

کو ظولما ئامرا دنیا خراب کر

بی بہختا خودی کر بو عقاب کر

مەلك كۈشت و وەھى كۈشت و كەرى بوز)

(فائده‌ند، ۳، ۱۹۹۷، ۲۷)

نالبه‌ند د قح هۆزانیدا ستایشا عەبدولکەریم قاسم و پێنگاڤین وی دکەت و
هاتنه کوشتنا پاشا، وه‌صی و نوری سه‌عید ل سەر ده‌ستی له‌شکه‌ری شوره‌شگیران ب
پێنگاڤه‌کا باش ل قه‌لم ده‌ت.

نالبه‌ند د هۆزانه‌کا دیدا دیژیت:

((ئهی کورد و عەرەب مەداوێ مزگین رابووێ ژ هه‌وه‌ غه‌م و گری و شین
(الله)ی مەزن کەرەم کر ئیحسان دەر کەفتی زەعیم ئەم هەمی ژین))
(نالبه‌ند، ب، ٣، ١٩٩٧، ل ٥٤)

هه‌رودسا د هۆزانه‌کا خۆ یا ب زمانێ عەرەبی قه‌هاندی ستایشا وی دکەت:

((أيتها الشعب العراقي الكرام ضرکم عبدالکریم لایرید
بل یرید الخیر والامن التمام کونوا عوانا له مثل العبد))
(نالبه‌ند، ب، ٥، ١٩٩٧، ص ٢٦٩)

لێ پشته‌ی عەبدولکەریم قاسم ژفانین خۆ ب جه‌ نه‌هینای و شهر دژی کوردان
ده‌ستپێکری، نالبه‌ند ره‌خنێ لێ دگریتن، ده‌می دیژیت:

((ئهی زەعیمێ بێ نقیژێ بێ وەرار
وه‌ک ته‌ بێ عه‌قله‌ک نه‌رابوو سه‌د عه‌جەب
روژ وشه‌ف نەزین ل سەر ته‌ سه‌د هزار
عاقبه‌ت دژمن ته‌ بون کورد و عەرەب
...
فایده‌ نینه مه‌رتەبا وی بوی زەعیم
شول نه‌کریه‌ موحیی دینی قه‌دیم
که‌س وه‌کی وی نه‌رابوو هنده‌ شویم
کا دیانه‌ت کا طه‌ریق و کا حه‌سه‌ب))

(نالبه‌ند، ب، ٤، ١٩٩٧، ل ٤٤٣-٤٤٥)

٢-٢-٤-٥ مه‌لا مسته‌فا بارزانی:

نالبه‌ند یێ داخباره‌ ب که‌سایه‌تیا (مه‌لا مسته‌فا بارزانی) و وی وه‌ک سه‌رکردی
هه‌می کوردان دبێنیت و ستایشا وی دکەت، تاییه‌ت پشته‌ی ل سالا ١٩٥٨ وه‌ک پاله‌وانه‌کی
نه‌ته‌وه‌بی ژ ئیکه‌تیا سوفیه‌ت زه‌ری و وه‌ک پاله‌وانه‌کی کوردی و عێراقی پێشوازی لێ هاتی
کرن:

((بکەن شوکرا خودی شەعبا عێراقی ئەمانەت هەر تفاق و کەسب و کاری کولیکا باغی کوردستانی گەش بو ل ملکێ رمونەقی دا هەندە تاری شتانی مە وەکی دەرکەر ژ عێراقی ئەم ئێخستین دەقی گورگ ئوماری زەعیمی کورد و کوردستانی ئەو بو بو فی ملکێ ئەوی نەفیا چو ساری

نەو بوروژ شەفەق دا مللەتی خو گولا گەش هەر ئەو فەجر و سحاری خودان بەختە خودان و یجدان و ناموس بو خوشیا مللەتی کر ئیختیاری شەعی کەیف و سەیران و رەقاصە خودی بو وان فەگیر ئەف دیاری پلنگی کەفر و دەرئۆل و نزارا بو کوردا حەز نەکر بی ئیعتباری))
(نالبەند، ب، ۳، ۱۹۹۷، ل ۱۰۶)

۲-۲-۴-۶- عەبدولسەلام عارف:

پشتی کۆدەتایا لەشکەری ل سەر عەبدولکەریم قاسم و کوشتنا وی،
(عەبدولسەلام عارف)ی دەستەلات وەرگرت. وی ژێ وەکی هەر دەستەلاتدارەکی ل دەسپێکی کراسی دلقانیی کرە بەر خو، خو وەک رزگارکەرێ مللەتی نیشان دا، لەورا نالبەندی ژێ وەک بەهرا پتریا خەلکی هیفی و ئومید ل سەر هاتنا وی ئافا کرن چونکە ل دویمایا دەستەلاتاریا عەبدولکەریم قاسمی هەفرکیا سیاسیا دناقبەرا دەستەلاتا کوردی و حکومەتا عێراقی گەهشتە پێکدادانا لەشکەری و فروکێن شەرکەرێن لەشکەرێ عێراقی گوند و دەقەرێن کوردی بومباران دکرن، لەورا نالبەند ژ دەستەلاتا عەبدولکەریم قاسمی بی هیفی بو و ب لادانا وی ژ دەستەلاتی دلگران و خەمگین نەبوو و ب هاتنا عەبدولسەلام عارفی بو دەستەلاتی، بو ماویدیەکی شەر هاتە راگرتن و نالبەند ب هیفی بوو کو ئەف ئارامیە ل سەر دەستی عەبدولسەلامی بەردەوامی پی بەیتە دان.

نالبەند د هۆزانەکا خو ب زمانێ عەرەبی پەسنا عەبدولسەلامی دکەت دەمی دبیژیت:

((زعیم الکورد والاعراب راق هو الفخر تجلی فی العراق
رعاک الله یا عبدالسلام بهذا الحکم من عین الوفاق
بک الله اضاء املک عدلا فبدر الغیر منک فی انمحاق
زعامتک سراج الخیر فینا رضینا منک حقاً باتفاق))
(نالبەند، ب، ۵، ۱۹۹۷، ص ۲۸۷)

هەرچەندە نالەبەند گەلەك گهۆرىنێن د قوناغا ئاقابوونا عێراقا نویدا دیتن و باش دزانى كو هەر دەمى دەستەلاتدارێن بەغدا رێكا خۆ ببینن مافێن كوردان پشتگوه دهاقێزن، لى وەك هۆزانفانەكێ پێشەنگ نەهێلا شەمالكا هێشى و ئومێدان ل دەق مللەتى كورد قەمربیت.

٢-٤-٧- جەمال عەبدولناسر:

نالەبەندى ژ بلى سەرکردێن عێراقى بەحسێ ئێك ژ ناقدارترین سەرکردێن عەرەبان ل نیشا سەدێ بوورى دكەت، ئەو ژى جەمال عەبدولناسر یە مسرى یە. (جەمال عەبدولناسر) وەك سەرکردەكێ نەتەو و پەرەستى عەرەبى هەول ددا هەمى دەولەتێن عەرەبى پێكە گری بەدەت و دەولەتەكا نەتەو و عەرەبى ئێكگرتى ئاڤا بكەت.

ئەو دژى دەستەلاتا پاشایى بوو ل عێراقى چونكە وى ((هەقەیمانىا ل بەغدا دناڤهرا هەقەیمانىن بەرىتانيا پێك هات ب مەترسى ل سەر پێكۆلێن خۆ بۆ ژ ناڤرنا نفوزا بەرىتانی ل رۆژهەلاتا ناڤین ددیت و وەسا ددیت ئەو هەقەیمانى رێكەكە بۆ لاوازكرنا كۆمكارا دەولەتێن عەرەبى و بەردەوامیا دویڤلانكیا عەرەبى بۆ سەهیونیەتا جوهیان و ئیمپریالیزما رۆژئاڤایە)) (Resler, 2013, P38-39)، لێد ناڤ دەولەتێن عەرەبى ددیتنا دەستەلاتداران و خەلكى بۆ فەلسەفا سیاسیا عەبدولناسرى یا جودا بوو و ((ل سالا ١٩٥٧ نەتەو و پەرەستیا عەرەبى ئایدۆلۆژیا بەرەلەلاڤا وەلاتێن عەرەبى بوو و هەڤولاتیێن عەرەب عەبدولناسر ب سەرۆكێ خۆ یە بى رەكابەر دزانى)) (Rogan, 2011, P305)، بەئێ گەلەك ژ دەستەلاتدارى عەرەبى عەبدولناسر ب مەترسى ل سەر دەستەلاتا خۆ دزانى ول عێراقى ((نورى سەعید سەرۆك وەزیرى دژى عەبدولناسر)) (دوشیە، ٢٠٠٩، P175) بوو. هەر وەسا ((بەهرا پتریا ئەندامێن سەرکردایەتیا شۆرەشا عێراقى ل گەل ئێكگرتنا نشتیمانىا عێراقى بوون)) (أبوریش، ٢٠٠٤، P175)، عەبدولكەریم قاسم ژى عەبدولناسر و فەلسەفا وى ب مەترسى بۆ سەر عێراقى ددیت و ((هەولا پاراستنا سەربخۆتیا عێراقى ددا و یى دلگران بوو ژ پێكەها جەماوەریا مەزنا عەبدولناسرى ل وەلاتى)) (دوشیە، ٢٠٠٩، P157).

نالەبەند ژى وەك هەڤ ولاتیەكێ كورد هزرا نەتەو و پەرەستیا عەرەبى ب مەترسیەكا مەزن ل سەر عێراقى ب گشتى و كوردستانی ب تایبەتى ددیت. وى دزانى كو ئەڤ هەولێن نەژادپەرەستانە دى هەڤسەنگیا سیاسى و جڤاكیا عێراقى تێك دەت، لەورا ب دژوارترین شیۆه ل بەرامبەر هەولێن جەمال عەبدولناسرى راوەستیا و هۆزانەكا خۆ دا بەحسێ وى ب هەجو و داشوورى دكەت:

((ئەبى جەمالى نەجلى عبدالناصرى ھەروەكى تويى ژبرسا دا مرى

دوژمنى ئەھلى عىراقى سەرسەرى دى جھورى دەينه سەرتە وەك كەرى

شول وەسا ديارە تو ھەر جوهىق دوھى چەند نەصیحەت مە کرن توى بى گوهى))

(نالبەند، بە، ۱۹۹۷، ۱۷۶-۱۷۷)

۲-۴-۳ ھەلوستى نالبەندى ل ھەمبەر رویدانىن عىراقى:

نالبەندى ھەلوستى خۆ بەرامبەر رویدانىن د مەیدانا سیاسى عىراقیدا روودان ديار
کریه و ل دویف شروقه کرنا خۆ ھەلوست وەرگریه، ژ وان رویدانان:

۲-۴-۲ شورهسا ۱۴ تەباخا ۱۹۵۸:

ھەر گھۆزین یانشورەشەکا سیاسى-ب فیان یان بى فیان مە-پەیدابىن دى ھندەك
گۆرانکاری و وەرچەرخانان د بارودوخى جفاکیدا دروست دکەن، لەورا ئەدەب ژى دکەفیتە
بن قى کارتیکرن.

ئەحمەدى نالبەند رویدانا مەزنا ۱۴ تەباخا ۱۹۵۸ وەك وەرچەرخانەکا سیاسى و
دەستپىكا قوناغەکا نوى ب ھىقى وئومىد تەماشای داھاتوویى مللەتى کریه و ب
گەشبینى چافەرپى ئەنجامپى وئ بوویە، بۆ خوشکرنا ژيانامللەتى كورد. مەزناھياشورەش
کارتیکرن ل سەر نالبەندى کریه، لەورا ژى د چەندین ھۆزاناندا ھندەك مالکین ھۆزانى
بۆ شورەش تەرخان کریه و ھەر دەم ب گەشبینى تەماشای قى رویدانا مەزن کریه:

((عیراقا مە گەلەك خوشە برا وئ پىس تو نەفروشه

نەبن ظالم نەبن خائین نەبن دین خاف نەبن کوپار

بو جومھورىيەتى ھەميا بەيانا تازە مەعلوم بى

رەئیس و ئامر و مەئموور خو عادل کەن نەبى روسار))

(نالبەند، بە، ۱۹۹۷، ۱۸۷)

ھەروەسا ل جھەكى دیدا دىژیت:

((پىكشە ئەم كورد و ەھرب ئىکین برا پشتى ھل بول سەر عىراقى ئەف چرا

زولم و ئىستعمار و ئىقطاعى نەما زیدە بوول شەعبى نھو ئەمن وئەمان

چ کەسنى خائین بو جومھورىيەتى سونە خارى دى ھەما ئىخی خەتى

..
كاك برا عبدالكریم پهلوان ئەم هەمی شەعبا موطیع تو لێسەر شقان))
(نالبەند، ب، ۳، ۱۹۹۷، ل ۱۴۶-۱۴۷)

۲-۲-۴-۲-۲ ۳ گهۆرینا هەلویستێ عەبدولکەریم قاسمی:

نالبەند ل گەل گەشبینیا خۆ هزر ل هندی ژێ کربوو و چێدبیت رۆژەك بێت
هەلویستێ عەبدولکەریم قاسمی بەیتە گهۆرین، لێ نەدقییا خۆ ل بەری رویدانان بدەت و
دەهۆزانەکا خۆ دا بەحسێ قی هەلویست گهۆرینێ دكەت:

((دێ جەوا جابا خودێ دەئ ئەئ رەئیس بو دمواری حوکمەتی خو کر سەئیس
رەعیەتا مای بێ خودان برسی و رويس ريسی رستی جارەکا دی بو ق هری))
(نالبەند، ب، ۳، ۱۹۹۷، ل ۸۸)

وی هەر دخواستکو ناریشه د ناستی دەستەهلاتا سیاسیدا بمینیت و نەگەهیتە ناف مللەتی
داکو بشین چارەسەریی بۆ بینن:

((گود بدمن ئەئ شەعبا عیراق
لازمە لێسەر مە دلی ساخ و تفاق
دا هەمی پێکفە بژین بێ کەرب و کین
ئەمرێ مە هو کریه رەب ولعالمین
سەر چو گوشتی سەئ نەخاریه چو جار
پێ بگەهن قی مەسئەلا مەعنا دیار))

(نالبەند، ب، ۳، ۱۹۹۷، ل ۱۴۱)

۲-۲-۴-۳-۲ ۴ بومبەرانکرا کوردستان:

دەمی مروقی دقیت یێ گەشبین بیت ب ژیانێ و ب جارەکی بارودوخ دەیتە
گهۆرین مرووف مەندەهوش دەمینیت، نالبەندی هەر دەم داخوازا ئیکریزی وتەبایی و
پێکفەژیانێ ل عیراقی دکر، لێ ب چاقین خۆ بومبەرانکرا کوردستانێ ل سەر دەستی
حکومەتا عەبدولکەریم قاسمی دیت و ب گیانەکی بریندار قی واقعی وێنە دكەت:

((ئەو طەیارە هو دکرن قی گرگری هوین سەبەب خەلکی نەمان حال و چو ری
بەسە ئەف زولم وتەعدا هەندە پیس شەرمە میری ژ عار و ناموس مایه رويس
قونبەلێت حەریا طەیارا ئەئ چەتە ژێک باندن ئەف بجویکین بێگونە

دهست بخو چو پێ بخو چوو زك پهقی ما حهقه ما مروونه ئهوه ئهحمهقی
 كافرا هوسا نهكر بئ مروتهی هوین خوسارت بون ههمی ب فی عادتهی))
 (نالبه‌ند، ب، ۳، ۱۹۹۷، ل ۸۶)

۵-۲-۴-۲-۴ چهته‌یی وکرتیگیوونا هنده‌ک کوردان:

هه‌رچه‌نده نالبه‌ند یێ مهنده‌هوشه ب ده‌ستپیکرنا شه‌ری، لێ دیتنا هنده‌ک کوردان
 کو دژی‌ملله‌تی خۆو بو به‌رزمو‌ندیا دمو‌له‌تا عێراقی شه‌ر دکرن ئه‌و ئازار ددا، له‌ورا هه‌ولا
 هشیارکرنا وان دده‌ت:

((ئومه‌تا پێغه‌مبه‌ری هه‌ر دینه‌که
 ئه‌ی چه‌ته رێکا عه‌زابی به‌س فه‌که
 چاک بترسن جه‌هنمه‌ ئه‌ف مه‌سه‌له
 وه‌ ب دو دینارا بخو جه‌هنه‌م کړی
 گو‌ه نه‌دن فی حوکمه‌تا فیتنه به‌لاف
 ما وه‌ نینن عه‌قل و فکر و ده‌ست وچا‌ف؟))

(نالبه‌ند، ب، ۳، ۱۹۹۷، ل ۸۶)

۵-۲-۴-۳ هه‌لویستێ نالبه‌ندی ل هه‌مبه‌ر پارتێن سیاسي:

نالبه‌ندی هه‌لویستێ خۆ ل سه‌ر پارتێن سیاسي ژێ دیار کړیه، لێ ل وی دهمی
 که‌له‌ک پارتێن سیاسي دعه‌راقیدا چالاک نه‌بوون و ب تنێ هنده‌ک ژ وان د به‌رنیاس بوون. ب
 فی ره‌نگێ ل خوارێ:

۲-۲-۴-۱-۳ پارتا شیوعی:

نالبه‌ند ده‌رچووێ قوتابخانه‌ن ئایینی بوو و کارێ مه‌لاتی دکر، له‌وا ئاساییه کو
 دیتن و هه‌لویست وهرگرنا وی ل سه‌ر کاروبارین دونیای، جفاکی و جیهانا سیاسه‌تی ل
 سه‌ر بنه‌مای ئایینی بیت. ئه‌و دژی هه‌ر هزره‌ک یان لایه‌نه‌ک یان پارته‌ک بوو کو پروگرامی
 وان مه‌ترسی بو ئیسلامی و ئافاکرنا جفاکا ئیسلامی چێدکر، له‌ورا ئاساییه نالبه‌ند دژی
 پارتا شیوعی وه‌ک پارته‌کا علمادی هه‌لویستێ نه‌گه‌تیف وهرگری:

((مه‌ گوتی تو به‌عه‌قیدا خو چه‌وانی؟
 ژقان حزبی‌ت مرو‌قی‌ت فی زه‌مانی
 هه‌ر ئێک بو حزبه‌ک و فه‌قه‌ک نه‌زانی
 بلا ئه‌روکه عام بو به‌اله‌مێ فه‌

ئەوێ گوت ئەوێ کەین ئەم بێ مەلاقێ
 ل سەر فکرا خروشوقی بئفاقی
 چ باژێردک هەیه وگوندەک عراقی
 وەکی من کەر تزی وی کرئەتلیقە

مە گون ما باشە یا بێ عاقل و وێجدان
 گوێی خو بدن خروشوقی موسلمان
 ئەک مرنێ نەمینیت زەوق و ئیمان
 کو شەیطان کورد مارد بن بەرێی قە))

(نالبەندن، ٣، ١٩٩٧، ل ٦٣)

٥-٢-٣-٢ پارتیا دیموکراتا کوردستان:

نالبەند پارتی وەک پارتەکا چالاک د مەیدانا کوردستانیدا دەستنیشان کرێه و ب
 چاڤەکی ئەرێنی سەح کرێه هەلویستی پارتی بەرامبەر سەرکردی شۆرەشا کوماری، دەمی
 دیڤێت:

((حزب دیموکراتی وشەعبا مە تەمام دائما وا سەر زەعیمی کر سەلام))

(نالبەند، ٣، ١٩٩٧، ل ١٤٧)

هەر وەسا ل جەهەکی دی خو دکهتە دادڤان دناڤهرا پارتی و دەستەهلاتا
 عەبدولکەریم قاسمی و هەول ددەت لایەنی سوجبار دەست پیکرنا شەری دەستنیشان
 بکەت و پارتی بێ تاوان دبینیت:

((من چ گازندە نەمان ژ پارتیا حوکمەتە تامە کەس نەهێلا سەر بیا))

(نالبەند، ٣، ١٩٩٧، ل ٨٨)

بارودوخی عێراقا نوی د هۆزانێن نالبەندیدا رەنگ قەداینه و هەو ل دویڤ وان زانیاریین
 دگەهشتنیدیتن و نێرنا خو ل سەر رویدانان ئافادکر، لەورا چیدبیت ئەقرو ب
 بەرفرەیانیاریان دیتنا نالبەندی ب دیتنەکا سادە و سەرڤهیی بهێتە هژمارتن، لی نابیت
 بهێتە ژبیرکرن ژێ کو نالبەندی وەک تاکەکی جفاکا کوردی و بیی خواندنا سیاسی
 ئەو واقع وێنە کرێه و هەلویست وەرگرتینه.

هەلویستین نالبەندی ل سەر بارودوخی عێراق هەتا سالا ١٩٦٣ هەلویستی بەهرا
 پتریا خەلکی کوردستان بوو، ئەو وەک دیدەفانەکی رویدانین سیاسیی عێراقا نوی دهیتە
 هژمارتن.

ل دویماهیخ دیشیین ب خشته ریژا بابەتین هۆزانا سیاسی ل دەف نالەندی ب رەنگی
خواری دیار بکەین:

(۱) خشتی کەسایەتیان:

ژ	کەسایەتی	ژمارا دیار	ریژە
۱	کەمال ئەتاتورک	۱۳۴	%۲۵
۲	پاشا فەیسەلئ ئیکک	۶۰	%۱۱.۱۹
۳	پاشا فەیسەلئ دووئ	۶۸	%۱۲.۶۸
۴	نوری سەعید	۷	%۱.۳۰
۵	عەبدوڵکەریم قاسم	۱۹۸	%۳۶.۹۴
۶	عەبدوڵسەلام عارف	۱۷	%۳.۱۷
۷	مەلا مستەفا بارزانی	۲۴	%۴.۴۷
۸	جەمال عەبدوڵناصر	۲۸	%۱۰.۸۲
		۵۳۶	۱۰۰

(۲) خشتی رویدان:

ژ	رویدان	ژمارا دیار	ریژە
۱	دژایەتیا عوسمانیان	۳۵	۱۷.۹۴
۲	دژایەتیا بەریتانیا	۶۲	۳۱.۷۹
۳	حوکمئ کوماری	۷۵	%۳۸.۴۶
۴	توپپاران	۵	%۲.۵۶
۵	چەتەیی	۱۸	%۹.۲۳
		۱۹۵	%۱۰۰

(۳) خشتی پارتان:

ژ	پارت	ژمارا دیار	ریژە
۱	حزبا شیوعی	۱۸۲	%۹۸.۹۱
۲	پارتی دیموکراتی کوردستان	۲	%۱.۰۸
		۱۸۴	%۱۰۰

(۴) خشتی گشتی:

ژ	هۆزانا سیاسی	ژمارا دیار	ریژە
۱	کەسایەتی	۵۳۶	%۵۸.۵۷
۲	رویدان	۱۹۵	۲۱.۳۶
۳	پارتایەتی	۱۸۴	%۲۰.۱
		۹۱۵	%۱۰۰

ئەنجام:

۱. ئالبەند گەرنگىيەكا تاييەت ب بارودوخى سىياسى دايە، ل دەمەكى كو پتريا خەلگى كوردستان ئەف بابەتە ب گەرنگ نەومەرگرتبوو.
۲. ھۆزانىن سىياسىيىن ئالبەندى بياقەك بەرفەرە ژ رويدانىن سىياسىيىن عىراقى داپووشىنە، ب رەنگەكى دىشىيىن وى وەك دىدەقەنەكى رويدانان ئاف بىيەن.
۳. ئالبەندى د ھەمى ھۆزانىن سىياسىيىن خۇدا ل گەل مللەتى بوويە و بەرژوئەندىيىن وان ل دەق وى ب پلا ئىكك ھاتىنە. واتە خۇ زمانحالى وان زانىيە، ئازادىخوئى و ئاشتىخوئىا مللەتى كورد وھىقى وئومىدىن پىرانيا خەلگى كوردستانىد ھۆزانىن ويدا بەرجەستە دىن، لەوراد ھۆزانىن سىياسىيىن ئالبەندى دا رامانىن ئشتىمانپەرورەرى و نەتەوھىي ژى رەنگەدايەنە.
۴. بابەتىن ھۆزانىن ئالبەندى ھەلويسىت وەرگرتنە ل سەر كەسايەتىيىن ئاقدارىن سىياسى ل مەيدانا سىياسى ل گەل رويدانىن سىياسى زىدەبارى ھەلويسىت وەرگرتن ل سەر پارتىيىن سىياسىيىن چالاك دىمەيدانا سىياسى وى دەمىدا.
۵. ئالبەندى د پلا ئىككىدا گەرنگى ب كەسايەتىيىن سىياسى دايە و ل دويفىرا بابەت و رويدانىن سىياسى ل بەر چاف وەرگرتىنە و ل دويمەھىي ژى پارتايەتى دەيت.
۶. ھەرچەندە ب دىتە ئەفرۆ، نىرىنا سىياسى ئالبەندى سادە و سەرقەيى دەيتە پىش چاف، لى بۇ سەردەمى وى و شىاننىن سادەيىن راگەھاندن وگەھاندن دەنگوباسان ئالبەن ب ئىك ژ ھۆزانقانىن ھىشار و ھوئىرىيىن سىياسى دەيتە ھىمارتن.
۷. وئىرەكىا ئالبەندى د بەھسكەرنە واقىي سىياسىيى وى سەردەمى خالەكا پوزەتىقە .
۸. ھۆزانىن ئالبەندى پتر سادەنە و ب ئەركى وئىنەكەرنە واقىي رابوويە و كويراتىا خواندنا سىياسى تىدا يا كىمە، لەوا ھەندەك ژ ھەلويسىتىن وى يىن وى سەردەم ل گەل بىنەمايىن ئشتىمانپەرورەرى و چارچووئى نەتەوھىي ل فى سەردەمى ناگونجىن و جەھ رەختى نە، لى دىيت ب چاقى وى سەردەمى خواندن بۇ ھۆزانىن وى بەيتە كەرن.

لیستا ژیدهران:

په‌رتووک:

ب زمانج کوردی:

- ناگرین، عەبدوللا عەزیز، دیوانی شوکری فەزلی، چاپخانه‌ی دار الحریه، به‌غدا، ۱۹۸۸.
- ناگرین، عەبدوللا عەزیز، شیعی سیاسی کوردی له‌ خوارووی کوردستان واته له یه‌که‌م جه‌نگی گێنی تازه‌ تا رایه‌رینی شه‌شی ئه‌یلوولی به‌رده‌مکی سه‌رای شاری سلێمانی سالی ۱۹۱۸-۱۹۳۰، ماسته‌رنامه، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، هه‌ولێر، ۱۹۹۴.
- خه‌زنه‌دار، مارف، له‌ باب‌ه‌ت میژووی ئه‌ده‌بی کوردیه‌وه‌ن چاپخانه‌ی الموسسه‌ العراقیه‌ للده‌ایه‌ والطباعه، به‌غدا، ۱۹۸۴.
- مسته‌فا، محمد فاضل، زیۆر ژیان و به‌ره‌مه‌می، ماسته‌رنامه، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، هه‌ولێر، ۱۹۸۹.
- نالبه‌ند، ئه‌حمه‌د، باغی کوردا، کومکرن وتوێژاندن: طه‌ مایی، ب: (۱-۵) چاپخانه‌ خه‌بات، ده‌وک، ۱۹۹۷.

ب زمانج عەرەبی:

- الب، طالب، ب‌دی‌ع الزمان والحركة النورية، بحث القی بالانجليزية في ندوة اتجاهات الفكر الإسلامي المعاصر المنعقدة في بحرين من ۲۲-۲۵ / ۲ / ۱۹۸۵، ت: توفیق الملباوي.
- بريفكاني، مسعود محمد سعيد، محمد سعيد البريفكاني، منشورات متين، دهوك، ۱۹۹۷.
- البياتي، فلاح محمود خضر (د) وعبد، عبدالكريم حسين (د) سياسة احتلال البريطاني للعراق في منطقة فرات الأوسط ۱۹۱۷-۱۹۲۰، مجلة كلية التربية، جامعة بابلن عدد ۶، اذار، ۲۰۱۲.
- تروبدیل، مس غیر، فصول من تاريخ العراق القريب ۱۹۱۴-۱۹۲۰، ت: جعفر الخياط، دار الكتب، بيروت، ۱۹۴۹.
- الحسني، تاريخ العراق السياسي، ج ۳، ط ۷، دار الكتب، بيروت، ۱۹۸۳.
- حسين، فاضل (د)، مشكلة موصل، مطبعة الرابطة، بغداد، ۱۹۵۵.
- خليل، إبراهيم، مدخل لدراسة الشعر العربي الحديث، ط ۲، دار المسيرة للنشر والتوزيع وطباعة، عمان، ۲۰۰۷.
- الزبيدي، كريم مطر حمزة (د)، دراسات في تاريخ تركيا الحديث، ط ۱، دار العلوم العربية، بيروت، لبنان، ۲۰۱۴.
- الزهيري، محمد احمد عبدالله، شعر الاحياء في اليمن، رسالة ماجستير، كلية التربية، جامعه المستنصرية، بغداد، ۲۰۰۰.
- سعيد، امين، الثورة العربية الكبرى، ج ۲، مطبعة القاهرة، ۱۹۳۵.
- الشايب، احمد، تاريخ الشعر السياسي الى منتصف القرن الثاني، ط ۲، مكتبة النهضة، القاهرة، ۱۹۵۳.
- ضيف، شوقي، في النقد الأدبية، ط ۷، دار المعارف، القاهرة، د. س.
- عزالدين ن يوسف (د)، الشعر العراقي الحديث واثار التيارات السياسية والاجتماعية فيه، دار القومية للطباعة والنشر، مكتبة العربية، القاهرة، ۱۹۶۵.
- العطية، غسان، العراق نشأة الدولة، ت: عطا عبدالوهاب، دار الام، لندن، ۱۹۸۸.
- فندي، رشيد، من ينابيع الشعر الكلاسيكي الكوردي، الجزء الأول، المجمع العلمي الكورديستاني، أربيل، ۲۰۰۴.
- القرقری، فؤاد، اهم مظاهر الرومنطيقية في الادب العربي الحديث واهم المؤثرات الأجنبية فيها،

ط٢، الدار العربية للكتاب، تونس، ٢٠٠٦

- الكتاني/ مسعود مصطفى، المساجد والمدارس والعلماء والمخطوطات في اماره بهدينان العمادية، دهوك، ٢٠١٠
- كوتلوف، ل. ن، ثورة عشرين الوطنية التحررية في العراق، ت: عبدالواحد كرم، دار الحرية، بغداد، ١٩٧١.
- الكياني، عبدالوهاب، الموسوعة السياسية، ج٤، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، دار الهدى، بيروت، د. س،
- المصلاوي، على كاظم و المدني، كريمه نوماس، ملامح من الشعر السياسي في ديوان ابي المحاسن الكربلائي، مجلة جامعة كربلاء، مج٢، عدد٦، كربلاء، ٢٠٠٤.
- هادي، سلمان، دراسات في الشعر العراقي الحديث، دار البيان العربي للطباعة والنشر، بغداد، ١٩٩٣.

ب زمانى فارسى:

- روح الامينى، محمود، نمودارهاى فرهنگى و اجتماعى در ادبيات فارسى، چاپ نقش جهان، تهران، ١٣٧٩هـ. ش.

ب زمانى ئينگليزى:

- Arab nationalism in the twentieth century ,from triumph to pespair, dushie وعديد، plicenton,university of newyorkpress,
- Rasler,Karen,Thompson William R;Gunguly,Sumit(2013),How rivalries end,Philadelphia; university of pennsykvania press.
- Rogan,engine, (2011), The arab history,newyork, basic books,
- naser The last arab,Radon hous, 2004 ،أبو ريش

ئيدميرين نه لكترونى:

ب عەربى:

- البهبواي، ايمان عبدالحسين علي، كلية العلوم الإسلامية، عالم اللغة العربية وادابها، موقع ويب تعليمي، جامعه بابل، ٢٤/١٢/٢٠١١.
- السعيد، ساره، الشعر السياسي في العصرالحديث، شعراء الشعر السياسي، ٢٤/٥/٢٠٢٠
- ويكيبيديا، سقوطالدولة العثمانية

ب فارسى:

- عرفانى، فرهاد، رابطه ادبيات با سياست، ماندگار(Mandegar) ، ٥/جدى ١٣٩٥ هـ. ش، موقع الكترونى.

موقف احمد نالبند من الوضع السياسي العراقي

الملخص:

مع نشأة العراق، تركت الظروف السياسية وتغيراتها أثرا على الساحة السياسية، والتي عكست بصورة مباشرة على الادب الكوردي واغلب نتائج الشعراء لم تكن خالية من تلك المواضيع السياسية.

احمد نالبند، كان احد الشعراء الذين لم يكن بعيدا عن هذه الاثر بل ان تأثيرات الظروف السياسية العراقية ظهرت بشكل جلى في اشعاره .

دراستنا الموسومة (موقفاحمد نالبند من اوضاع العراق السياسية) واهميتها يظهر في تقييم عدم اتخاذ الشاعر احمد نالبند موقفا جادا حول الاحداث المحيطة به والتي عكست مستواه (الفكري والثقافي) في تحديد مواقفه السياسية، مع الاخذ بنظر الاعتبار صعوبة الحصول على المعلومات الوافية والاطلاع الحقيقي والمباشر للواقع آنذاك. استطاع نالبند ان يقدم صورة شفافة حول الاحداث السياسية الجارية في الساحة العراقية للقارئ من خلال اشعاره، محاولا ان ينسج منها نسيجا توعويا للامة حتى يخفف حجم تاثير تلك الاحداث على كردستان.

في هذه الدراسة أثرنّا الحديث عن حياة الشاعر نالبند و بقدر اهمية ذلك، تم تبين و تحديد ما متعلق بالمرحلة التاريخية الخاصة بالدراسة، تطرقنا في الجانب النظري للدراسة القاء الضوء على الشعر السياسي، مفهومه، تعريفه سماته و انواع الشعر السياسي في حين تناول الجانب التطبيقي للدراسة عرض نماذج عن مواقف وردود افعال نالبند على الواقع السياسي في تلك الفترة الخاصة ب تاريخ العراق مع عرض تحليلات سياسيه- تاريخية حول تلك الاحداث.

الكلمات الدالة: الشعر المعاصر، الشعر السياسي، نالبند، حديقة الكرد، العراق الحديث.

Ahmed nalbandsposition on the Iraqi political situation

Abstract:

With the emergence of Iraq, the political circumstances and their changes left an impact on the political arena, which was directly reflected on Kurdish literature and most of the poets 'productions were not devoid of these political issues. Ahmed Nalbend was one of the poets who was not far from this trace, but rather that the influences of the Iraqi political conditions were evident in his poems.

Our study tagged (the position of the poet Ahmed Nalbend on the conditions of Iraq in his collection of poems, Baghi Kurdan) and its importance appears in the assessment of the failure of the poet Ahmed Nalbend to take a serious position about the events surrounding him, which reflected his level (intellectual and cultural) in determining his political positions, taking into account the difficulty of obtaining information. Adequate and real and direct knowledge of reality at the time.

Nalbend was able to present a transparent picture about the current political events in the Iraqi arena to the reader through his poems, trying to weave from them

an awareness-raising fabric for the nation in order to reduce the impact of these events on Kurdistan.

In this study, we influenced the discussion about the poet's life and its importance. What was related to the historical stage of the study was clarified and defined. In the theoretical aspect of the study, we dealt with shedding light on political poetry, its concept, definition, characteristics, and types of political poetry. The applied study presented examples of the positions and reactions of Nalbend on the political reality in that period of the history of Iraq, along with presenting political-historical analysis about those events.

Keywords: *contemporary poetry, political poetry, Nalbend, Kurdish garden, modern Iraq*